

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1084985/16

בבית הדין הרבני תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב יצחק מרוה – אב"ד, הרב רפאל זאב גלב, הרב שמעון לביא

התובעת:	פלוגית	(ע"י ב"כ עו"ד אליהו שמואל סבג ועו"ד עדי שרה)
נגד		
הנתבע:	פלוגי	(ע"י ב"כ טו"ר דוד חסן וטו"ר צבי גלר וטו"ר זיו ברקוביץ)

הנדון: דחיית דרישת הבעל כי ההכרעה בעניין הכתובה תתבצע לפני נתינת הגט

החלטה

אקדמות מילין

אין ספק כי תיק זה איננו עוד תיק המונח בפנינו כבשגרה.

מעבר לעובדה שבני הזוג נידונים בפנינו על פני 24 תיקים (!) מזה כ-5 שנים, תיק זה מתאפיין בעיקר באמוציות האדירות של שני הצדדים המונעים מתוך יצר שנאה ונקמה ומלחמת הכול בכל, על אף המחיר האישי שכל אחד משלם כשילדם הקטין בתוך.

תיקי התביעה של גירושין כתובה ושלוש בית חברו יחדיו משני הצדדים כשלעיתים היוצרות מתהפכים מצד לצד כפי שיתבאר.

החל משלהי שנת 2016 התקיימו בפנינו חמשה עשר דיונים! (11 מתוכם בעניין הגירושין והכתובה) הרוויים כאמור בטענות קשות של מי מהצדדים על משנהו - שעסקו בין השאר בבגידות, אלימות פיזית, נפשית, תלונות במשטרה על אלימות, גניבות, ניסיון ל'תפירת' תיק פלילי וכדו', פרסום בושטו וחרפתו של בן הזוג באחד מערוצי התקשורת המרכזיים ועוד - כמפורט בפרוטוקול הדיונים.

מסגרת התיק - עיקרי העובדות

הצדדים נישאו זה לזה כדמו"י בתאריך ז' באדר ב' תשע"ו (17.03.16), לאישה אלו נישואין ראשונים ולבעל נישואין שניים. שלשה חדשים לאחר מכן, בתאריך י"א בסיון תשע"ו (17.06.16), הצדדים כבר נפרדו.

בתאריך כ' בסיון תשע"ו (26.06.16) - הגיש הבעל תביעת גירושין וטען שהוא מאס באישה אך האישה סירבה לקבל גט.

בתאריך ז' בסיון תשע"ז (01.06.17) הגישה האישה תביעה לשלום בית, כשמנגד טענה כל העת שבעלה בוגד בה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בתאריך ד' בתמוז תשע"ח (17.06.18) בפסק דינו של בית הדין (בהרכבו הקודם) חויבה האישה בגט. האישה ערערה לבית הדין הגדול וערעורה נדחה תוך כדי התרשמותם של בית הדין הגדול שאכן הקרע בין הצדדים בלתי הפיך. תיק זה נסגר ביום י"ב בתמוז תשע"ח (25.06.18).

ביום י"ט בתמוז תשע"ח (02.07.18) פתחה האישה תיק תביעת כתובה.

ביום כ"א בתמוז תש"פ (13.07.20) נפתח תיק תביעת גירושין הפעם על ידי האישה, אך כאמור התהפכו היוצרות והבעל סירב לגרש את האישה עד שבית הדין ידון בתביעת הכתובה של האישה.

התנהלו בפנינו מספר דיונים שכללו חקירות הצדדים ועדויות משני הצדדים.

כשהבעל החליף עו"ד, הועלתה טענה מקדמית לדחיית תביעת הכתובה, לנוכח הסכם ממון שנחתם בין הצדדים טרם נישואיהם, ובו ויתור האישה על כתובתה.

בתאריך י"ד בטבת תשפ"א (29.12.20) ניתן פסק דין בהרכב דין הדוחה את הטענה הנזכרת ומותיר את ניהול התביעה על כנה.

על פסק דין זה הוגש ערעור לבית הדין הגדול, שנדחה בתאריך ט"ו בשבט תשפ"א (28.01.21) בשלב זה עד לפסק דין סופי בעניין הכתובה.

הטענות עליהן נסוב פסק דין זה

התובעת טוענת שאין אפשרות "למשוך" יותר את התיק ועל הבעל לשחררה לנפשה במתן גט פיטורין. מבחינתה יש כאן סחיטה עלובה של הבעל המנסה לאלצה לוותר על כתובתה ואל לו לבית הדין לתת יד לדבר.

מנגד, הנתבע מצהיר על נכונותו לגרש את האישה, אך מתנה זאת בפסק דין סופי בעניין הכתובה.

עיקרי טענות התובעת בסיכומיה

על הבעל לתת גט מיד ולא להמתין עד להכרעה בענין הכתובה:

1. הבעל הינו רועה זונות שחייב לגרש את אשתו.
2. הבעל שונא את האישה, זרק אותה מביתו והוא עצמו מעוניין בגירושין וכפי שתבע זאת בבית הדין.
3. יועצת נישואין הפסיכולוגית ד"ר נ' כ' הגישה חוות דעת ברורה כי על הצדדים להתגרש.
4. הבעל הגיש כנגד האישה תביעות נזיקין בסך 600,000 ש"ח בבית משפט.
5. הבעל התנהג עמה באלימות קשה, ניסה לחנוק אותה ולרוצץ את ראשה.
6. הבעל הוא איש רע מעללים שרוצה לעגן את אשתו עד שתיכנע לדרישותיו ותוותר על כתובתה, בו בזמן שהוא המשיך את חייו וחיי חיי זוגיות קבועים עם אישה אחרת.

עיקרי טענות הנתבע בסיכומיו

1. האישה חויבה בגט לפני שלוש שנים עקב מעשיה הנלוזים והיא זו שעכבה את הגירושין בפועל ואל לה לבוא בטענה כלפיו. הבעל מכחיש באופן גורף את כלל טענות האישה כנגדו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

2. הבעל מוכן לגרש את אשתו בהזדמנות הראשונה ואין לו כלל רצון לעגן את אשתו, אלא שעל פי דין, זכותו לעכב את מתן הגט עד להכרעה בעניין הכתובה.
3. אין בכוננתו להסית את האישה שתמחל לו על כתובתה, אלא לממש את זכותו על פי דין להמתין עם סידור הגט עד להכרעה בנושא הכתובה. ברור כי אם היא תמחל על הכתובה הרי שיתיתר הנושא והצדדים יתגרשו מיד. (סיכומיו עמ' 2 סעיפים 22-24).

לא אחת פנה בית הדין לצדדים שינסו להגיע לפשרה בכוחות עצמם או לחילופין שיפנו יחדיו למגשר, אך הדבר לא צלח, ועל כן בתאריך ד' בניסן תשפ"א (17.03.21) הורה בית הדין כאמור על הגשת סיכומים.

טענות הלכתיות של הצדדים

טענת התובעת

- א. אין ביד מי מבני הזוג לעגן ולהחזיק את הצד השני כבן ערוכה למילוי תביעותיו, וכמו שמצאנו בדברי רבינו ירוחם. האישה מפנה לפסק דין בעניין זה מבית הדין בהרכבו הנוכחי (תיק מס' 905329/1).
- ב. לנוכח פירוד בני הזוג מזה כארבע שנים, יש להפרידם לאלתר בגט פטורין כדברי הגר"ח פלאג'י בספרו חיים ושלוש.

טענות התובע

- א. זכותו של הבעל להתנות את סידור הגט עד להכרעה בעניין הכתובה – מדינו של המהרש"ם באבן העזר סימן מ"א, הסובר שבמידה והבעל מציב תנאי שנקל לקיימו - אין לכפות עליו לגרש ללא תנאי.
- ב. מעבר לכך מוסיף בא כוח הבעל בסיכומיו כי זכותו של הבעל לטעון טענת 'קים לי' כדעת שו"ת משנה הלכות (חלק יז סי' פב) הסובר שהבעל רשאי לעכב מתן גט לאשתו עד שתסכים לוותר על הכתובה, ולכן נטל הראיה עובר לתובעת.
- ג. בהתייחסו ספציפית לטענות בא כוח התובעת, מוסיף וטוען בא כוח הנתבע, כי הבעל לא חויב עדיין בגט עד לרגע זה, ועדיין לא הוכרעה תביעת האישה לגירושין, ואף אם יחויב כרגע, זהו שלא מן הדין לאור העדר דיוני הוכחות, והן בגלל שייתכנו גירושין בהסכמה.
- ד. נימוקי חיוב האישה בגירושין שוללים אפוא את זכותה לכתובה. כמו כן לבעל ישנם נימוקים נוספים לפוטרו מכתובת האישה.

השאלות העומדות לדין

הנה כי כן אם נקבל את טענות הצדדים כמות שהן, עולה כי ברור לכולם שדרכם המשותפת הגיעה לקיצה זה מכבר ועליהם להתגרש מיידית. אף הבעל מצהיר זאת, אלא שלדבריו מבחינה פרקטית והלכתית סדר הדברים הוא שיש להמתין עם סידור הגט עד שיינתן פסק דין בעניין הכתובה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאור הדברים עולה כי בעצם מכלול טענות האישה אינם רלוונטיות בשלב זה, כיון שברור כי גם פניו של הבעל לגירושין אלא שהוא מעוניין כאמור להמתין עד לאחר ההכרעה בכתובה.

ניתן אם כן לסכם ולומר שהדיון העומד לפתחנו כרגע הוא הלכתי גרידא המתמקד בשתי שאלות מרכזיות:

א. מבחינה כרונולוגית האם חייבים להקדים דיון בעניין הכתובה ומתן הכרעה בעניין לפני סידור גט, אם לאו.

ב. זכאותו של הבעל להתנות את מתן הגט בהכרעה בעניין הכתובה.

הנה בשתי השאלות הנזכרות כבר הארכתי בעבר בכמה פסקי דין שעסקו ממש בסוגיות אלה וחלקן אף צוטטו על ידי שני באי כוח הצדדים.

יעויין בפסק דין בבית הדין בתל אביב (תיק מס' 905329/1, פורסם) בעניין הקדמת הגט לדיון בכתובה או להיפך, וכן בפסק דין בבית הדין בחיפה (תיק מס' 1061137/1, פורסם) בעניין חידושו של המהרשד"ם בתנאי בגט - הרוצה להחכים בנושאים אלה יעיין שם.

אולם היות ומקרה דנן שונה במהותו מהמקרים שנידונו בפסקי דין שהוזכרו, אאלץ להרחיב קמעא את היריעה ברמה העקרונית ואחר כך אתייחס בצורה פרטנית לנידון דנן.

נכון בס"ד בסעיפים הבאים:

א. סדר הדברים הראוי בבית הדין וחילוקי הדינים בזה.

ב. חידוש המהרשד"ם - הגדרת דבריו והנפק"מ בזה.

ג. דברי רבינו ירוחם והגר"ח פלאג'י כעילה לחיוב בגט לאלתר.

ד. מסקנות ופסק הדין.

דיון והכרעה

א. סדר הדברים הראוי בבית הדין וחילוקי הדינים בזה

הנה חדשות לבקרים עולה השאלה כיצד יש לנהוג לכתחילה, האם יש להקדים את סידור הגט או שמא יש לדון בכתובה תחילה.

כאמור אצטט את עיקרי הדברים מפסק דין אחר שכתבתי בעניין¹:

דיון בכתובה או סידור הגט, מה קודם למה?

לכאורה זוהי הלכה ברורה שיש להקדים דיון על הכתובה טרם מתן הגט, וכפי שכתב זאת להדיא הרמ"א ב'סדר הגט' (אבן העזר סוף סימן קנד סעיף פא) וזו לשונו:

¹ שם מדובר היה בשני הצדדים תובעים גירושין, אלא שישנה תביעת רכוש נוספת של הבעל והוא ממאן לגרש את אשת נעוריו טרם תינתן החלטה בתביעת הרכוש. אצלנו כאמור העיכוב מחמת תביעת הכתובה של האישה שהבעל ממאן ליתן גט פיטורין לאשתו עד שתיתן הכרעה בעניין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"וישאל הרב אחר הכתובה ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יבואו אחר כך לידי קטט מחמת הכתובה ושיאמר הבעל על מנת כן לא גירשה."

מבואר בדברי הרמ"א שכדי למנוע מצב שבו יוציא הבעל לעז על הגט יש להימנע מלהשאיר את הדיון על הכתובה לאחר הגט.

מקור דין זה ב'סדר הגט' למהר"י מיניץ (סי' קכג) שכתב וזו לשונו:

"ואותן עדי מסירה יחקרו וידרשו שלא יהיו הבעל והאישה אגודים בשום קשר או תנאי בעולם מנתינת הגט ואילך. וגם הכתובה צריכה להחזיר אם ישנה בידה, ואם איננה בידה – תפטור אותו בפני עדים ממנה או תמחול אותה לו קודם נתינת הגט [...]."

ויעויין שם בהגהת הראבי"ה מיניץ שכתב וזו לשונו:

"על זה הנמצא בסדר מהר"ר איסרלן "וגם הכתובה צריכה להחזיר" [...] אתמה על זה: מה לו למורה להתעסק בכתובה, הא תנן בפרק הכותב (כתובות פח ע"ב) "הוציאה גט ואין עמה (צ"ל: עמו) כתובה" וכו' "גובה", אם כן הגט לא יפסל כלל במה שחוב הכתובה יעמוד על עומד חיובו [...] ואולם יגעתי ומצאתי הא דתנן בפרק השולח (גיטין מו ע"ב): "נשאת (האיילונית) לאחר" וכו' ("והיו לה בנים הימנו") "והיא תובעת כתובתה, אמר רבי יהודה: אומרים (לפנינו: אומר) לה 'שתיקותיך יפה מדיבורך'." ומפרש רש"י [...] דמצי אמר לה "אדעתא דיהבנא כתובתך (לפנינו: שיאמר "אילו ידעתי בסופי ליתן לך כתובה") לא גירשתך." וכן הלכה. אמור מעתה: מאלה חשש באומרו פן בבואה לגבות כתובתה יאמר הבעל "אילו ידעתי לא גירשתך ונמצא מוציא לעז" כו'. ויש להבדיל בין כתובה דמנה ומאתיים לתוספת שלנו, כי בלי ספק לא הוסיף לה על דעת שתגבה בחייו סך עצום כזה."

ויעויין גם בדברי הגר"א כביאורו לסדר הגט (ס"ק קטו) שצייין כמקור לדברי הרמ"א את הגמרא בגיטין הנזכרת.

ויעויין ב'סדר גט ראשון' (למהר"ם רבי יוזפש) אותיות ר"ט - רכ מה שכתב בזה וכן מה שכתב שם באות רמה, ובביאור הדברים ב'ברכת המים' (שם), ומהם אכן עולה כי שיש לדון קודם בכתובה ורק אח"כ לסדר גט.

ובפתי תשובה (שם): "כתב בספר גט מקושר [...] שיתפשרו קודם הגט על הכתובה, ונראה שבדיעבד אין קפידא בכך."

ועוד הביא (שם באות ר"ט): "ראיתי בספר זכור לאברהם [...] שכתב דמנהג איזמיר שנוטלה המסדר אבל אינו קורעה עד אחר הנתינה, והוא הנכון." (ומבואר שמכל מקום לאחר נתינת הגט קורעים את הכתובה).

וכדבריו כתב בספר ברית כהונה (מנהגי ג'רבא, אבן העזר סדר הגט, סדר נתינת הגט).

חזינן אפוא שלפחות בזמנם היה מנהג פשוט וברור שיש לסיים את כל ההליכים שבין בני הזוג טרם סידור הגט, כדי שלא לגרום חלילה למצב של לעז על הגט.

אמנם בשו"ת בנין ציון (סי' קמד) רצה להקל בכך. הוא נשאל אם מותר לסדר גט כשהאישה אינה מוחלת על תביעתה, והביא את דברי סדר הגט למהר"י מיניץ והרמ"א וסדר גט ראשון הנ"ל ופלפל בדבריהם, וסיים שם בזו הלשון:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"וצריך לומר דהר"י מינין סובר: כיון דלאו כולי עלמא דינא גמירי, לעולם יהיה לעזא אם הבעל צווח "גירשתי בטעות" ושהגט בטל ובניה ממזרים – אף שהאמת אינו כן, כיוון שלא גרש על תנאי זה בתנאי כפול – מכל מקום כיון שלפי מחשבתו הוא כן, יוציא לעזא זה [...]

סוף דבר אני אומר אף שהראיתי פנים להקל בדין זה, עם כל זה לא מלאני לבי לחלוק על דין פשוט של סדר הגט המוסכם להלכה מכל ישראל [...] אמנם מכל מקום מי שלבו רחבה ורואה קלקולים בחדול הגט ורוצה לסמוך על דעתו להקל – לעניות דעתי ימצא סמיכה קצת בהערות הנ"ל."

יתרה מזאת מצאנו בדבריו של רבי משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (חלק ד' אבן העזר סימן קטו) שנשאל: "אם יכולה האישה לתבוע איזה חיובים מהבעל אחר הגט", ובתשובתו הביא את דברי מהר"י מינין והרמ"א וסדר גט ראשון וברכת המים הנ"ל, ולאחר מכן הוסיף מדיליה שכשם שבכל גוונא שבו אין אנו יודעים האמת – מה אירע ואם הייתה מחילה על הכתובה טרם סידור הגט, איכא חזקה שאכן האישה מחלה על כתובתה – כך גם לעניין שאר התביעות. וזו לשונו שם:

"[...] וממילא איכא החזקה שעשו כן הבית דין, וכל בית דין שבעולם לא ישמעו אף שיש בידה שטרות החיובים מצד שידוע לכל בית דין שבעולם שכיון שנתגרשה כבר אין שום תביעות."

נמצאנו למדים א"כ שהמנהג פשוט אליבא דהלכתא שלא להשאיר שום קשר בין בני הזוג לאחר סידור הגט, ובית הדין דואג שכל המחלוקות והתביעות שביניהם יסתיימו עובר לגט.

אין ספק כי לכתחילה כן ראוי לנהוג, וכן נהגו בבתי דין רבים. יעויין בפד"ר כרך ה' (עמ' 68) בפסק דין של בית הדין הגדול בהרכב הרבנים הגאונים זצ"ל הראשון לציון הגר"י ניסים, הגר"ש אלישיב והגר"ב ז'ולטי, ובמסקנות שם (עמ' 77) שהעלו שלכתחילה לא מסדרין גט אלא אם כן מחלה האישה על כתובתה.

מנגד, בפד"ר כרך יא (עמוד 232) בפסק דין של בית הדין הגדול בהרכב שבראשות הראשון לציון הגר"מ אליהו זצ"ל הביאו תחילה את פסק הרמ"א וסדר גט ראשון הנ"ל שתמחל האישה על כתובתה קודם הגט וכו', ולאחר מכן כתבו שם שהמנהג השתנה בזה בזמננו, וזו לשונם:

"כל זה בזמנו, אולם בזמנינו המנהג הוא אחרת, לפני סידור הגט שואלים האם כל העניינים הכספים סודרו, והאישה משאירה את הכתובה בתיק הגירושין בבית הדין, והכל נרשם בפרוטוקול, ואם כן העניין ניתן לבירור. ואם ההסכם הממוני נערך על ידי בית המשפט, בית הדין מברר בעניין הכתובה אצל כבוד השופט בבית המשפט."

חזינן מכל הנ"ל שלכתחילה יש לסיים את ענייני הכתובה ושאר ענייני הממון קודם מתן הגט, אך בזמננו ישנם בתי דין רבים הנוהגים אחרת, ויש לברר על מה יסמוכו.

יעויין בפסק הדין הנזכר שהארכתי מאד בזה, והבאתי שם מספר טעמים בעניין הקדמת הדיון והכרעה בכתובה עבר לגט².

² חמישה טעמים ומספר נפק"מ ביניהם, עיי"ש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אצטט את סיכום הדברים משם וכדלהלן:

"אם ננסה לסכם את שהעלינו עד כה יוצא שישנן שיטות לכאן ולכאן, והפוסקים עצמם נחלקו בביאור הראשונים ודברי הרמ"א.

ברור שלכתחילה, לצאת ידי כל הדעות מן הראוי היה לדון בחיוב הכתובה קודם לסידור הגט, אלא אם מדובר במקרים יוצאי דופן שבהם אפשר לסדר גט³ והכתובה תישאר כחוב על הבעל:

א. כשהאישה חייבת לקבל את גיטה וכגון בטענת מום גדול וכדומה (וחוב הכתובה עוד אינו מבורר).

ב. כשהבעל חייב לגרש את האישה מחמת איסור וכדומה.

ג. כשהבעל עני ואין לו כסף עתה לשלם את כתובתה (אף שהחוב מבורר, ויש סברות המצדיקות גירושין מידיים).

הוספת צדדים לקולא

עם זאת ועל אף האמור נראה לעניות דעתי להוסיף ולומר בזה לצדד לקולא – אף שלא באופנים הנ"ל – ולהימנע מלהפוך את מתן הגט כ'קלף מיקוח' של מי מהצדדים, וזאת מחמת כמה סיבות:

א. **חשש עיגון** – במספר פסקי דין העליתי בארוכה שמניעת עיגון היא עילה בפני עצמה באופנים מסוימים לחיוב בגט, ואם כן וודאי שאם בית הדין מוצא לנכון שיש במקרה הנדון חשש עיגון מחמת שבני הזוג הפרידו מגוריהם זה מכבר וכן מחמת אורך הזמן של הדיונים וכדו', על בית הדין מוטלת החובה לסדר גט לאלתר ולדחות את הדיון בכתובה או ברכוש לאחר מתן הגט.

ב. **'לאפרושי מאיסורא'** – כבר הארכנו בזה טובא שעל בית הדין מוטלת החובה לא רק לפסוק את הדין בין הצדדים אלא להביא את 'דבר ה' – זו הלכה' לציבור. מאחר שבעוונותינו הרבים לעיתים ייתכן מצב של מכשלה לציבור וחשש איסור אשת איש וכדו', על כן מחובתנו למנוע זאת ולסדר גט ללא כל דיחוי ולהותיר את הדיון ברכוש וכתובה לאחר סידור הגט, בהדגשה רבתי שזכותו של מי מהצדדים לא תפגע עקב זאת.

ג. **לעניין עיכוב הגט מחשש לעזו וכדומה** (להבדיל מהעיכוב מחמת זכות האישה לכתובה): כל האמור בזה לשיטות המחמירות הדורשות לעכב את סידור הגט עד לאחר הדיון בכתובה או ברכוש, הוא דיון בחיוב המונח לפתחו של בית הדין המצווה (לאותן שיטות) להימנע מסידור הגט טרם ידונו בכתובה וברכוש, אך אין זו זכות תביעה או טענה של מי מהצדדים לטעון טענה שכזו לזכותו, ולכן בגוונא שבית הדין החליט מסיבה זו או אחרת כנזכר שיש לסדר את הגט אף בטרם סיום ההליך הרכושי או דיון בחיוב הכתובה, אין למי מהצדדים היכולת לטעון טענות מעין אלו.

עוד מצאתי בפסק דין של ידידי הגאון הרב יצחק אושינסקי שליט"א אב"ד ירושלים עוד בשבתנו בבית הדין בחיפה (בתיק מספר 514847/9, תוספת נימוקים) שדן בזה והאריך כיד ה' הטובה עליו לבאר שיש בסיס נרחב להסתמך עליו שאכן ניתן לדחות את הדיון בכתובה לאחר סידור הגט

³ היינו כשהבעל מעוניין בכך והאישה היא זו שרוצה לעכב את הגירושין עד שייתן לה הבעל את כתובתה – שבוה איירי הרשב"א ודעימיה. (ויעויין בפסק דין הנזכר מה שהבאתי בשם הרב חיים שלמה שאנן זצ"ל אב"ד ת"א בספרו עיונים למשפט בחלק ג' אבה"ע סימן סא) משא"כ בנידוננו כשהאישה משוועת לגט והבעל הוא המעכב. אך הטעמים שהבאתי כאן עולים כאמור אף למקרה דנן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכדעת הריב"ש ופסיקת הרמ"א והגר"א⁴, ואף לשיטות החלוקות בזה כנזכר נמי יש להקל בזה על כל פנים מחמת מניעת עיגון ו'לאפרושי מאיסורא', ובוודאי היכא דהבעל רשאי לגרש את אשתו וכפי שעולה מדברי הבית שמואל והעין יצחק.

הנהוג בבתי הדין

למעשה בעניין זה חלוקות הדעות כיצד מן הראוי לנהוג לדינא הלכה למעשה.

באמת, בשבתי בבית הדין בחיפה נהגנו תמידין כסדרן להורות על סידור גט טרם הנידון בכתובה בכל גווי – אף כשהגט היה בהסכמת הצדדים ומי מהם חפץ היה להשהות את סידור הגט עד לאחר הדין בכתובה. אנו סברנו שלאור הדברים שהעלינו לעיל כך יש לנהוג כיום בצוק העיתים, ובפרט כשיש חששות נוספים כנזכר.

הן אמת שחזיתי כאן בבית הדין בתל אביב שישנם הרכבים הנוהגים להפך, ויש שאף הגדילו עשות והם מחלקים בזה בגובה סכום הכתובה – שאם הוא סכום גדול אין הם מותירים זאת לאחר סידור הגט, אך לא כך אם הוא סכום מועט⁵.

כך או כך, ברור שבית הדין מבהיר לצדדים כי נושא הכתובה איננו קשור כלל לסידור הגט והם שני נושאים נפרדים הנידונים במקביל. הדבר מוזכר אף בהחלטת בית הדין כי לא תישמע לאחר מכן כל טענה בעניין התלות שבין הדברים, ובית הדין חוזר ומשנן זאת לצדדים גם בגוף מהלך סידור הגט תוך כדי הליך 'בירור השמות'. אם לשאלת בית הדין את האישה אם היא תובעת את כתובתה או מוותרת עליה משיבה האישה שהיא תובעת את כתובתה, שב בית הדין ומבהיר זאת לצדדים בצורה שאיננה משתמעת לשני פנים.

מן הכלל אל הפרט

נמצאנו למדים ששתי הדרכים אפשריות הן על פי ההלכה אם כי בכל אחת מהן אליה וקוץ בה⁶ ועל בית הדין מוטלת החובה לדון בכל מקרה ומקרה לגופו ולהעדיף אפשרות אחת על פני זולתה.

⁴ ויעוין שם עוד שאף הביא מדיליה מקורות נוספים שחזינו שמעיקר הדין אין צורך לדון בחוב הכתובה עובר לסידור הגט, והזכיר בין השאר את דברי השולחן ערוך (אבן העזר סי' קיז סעיף א') שהביא את דין הרא"ש (שעליו התבסס בבית יוסף באומרו שאפשר לדחות את הכתובה לאחר הגט) ופסק: "מי שנודע לו שאשתו נכפית ורוצה לגרשה ואינו משיג כדי כתובתה, כופין אותה לקבל גט, ויתן הנמצא בידו לכתובתה, והמותר כשתשיג ידו". עוד ציין לדברי הביאור הגר"א (שהבאנו לעיל, שם ס"ק יד) שכתב על אודות דין זה שיכול לדחות חלק מפירעון הכתובה לאחר הגט "דגירושינ אינו תלוי בכתובה, והיא כשאר בעל חוב". הרי שדיבר ברורות על אודות בסיס כל דין זה בפן העקרוני, שאין סברה או הכרח לתלות את סידור הגט בפירעון הכתובה.

⁵ לעניות דעתי אינני מבין כ"כ חילוק זה, דממה נפשך יש לנהוג בזה לפי אחת מהשיטות הנזכרות בביאור דברי הרמ"א לדינא וללא קשר לסכום הכתובה, אלא אם כן משיקול פרקטי בלבד סבור בית הדין כי עדיף לנהוג כן במקרה זה לתועלת העניין.

⁶ אצטט כאן את מה שהעליתי בפסק דין אחר בהערה שם בעניין זה וז"ל:

'אכמ"ל בנושא זה מהו המצב האידיאלי, האם להקדים קודם מתן הגט או להשתדל ככל שניתן לסיים את התביעות הממוניות שביניהם. ידועים בזה דברי הריב"ש בתשובותיו סימן ש"ז והביאו הבית יוסף בס' קמא, ויעוין עוד ב"סדר הגט" מה שכתב בזה בשם הר"י מינץ, וכן בפד"ר חלק ה' עמוד 68 מה שפסק בזה מן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שלכתחילה יש לסדר גט רק אחרי שהאישה מחלה על כתובתה. ברור גם ברור ששתי האופציות קיימות על פי ההלכה, כאשר בכל אחת מהן יש אליה וקוץ בה. אם נקדים את הגט ואח"כ ידונו על הכתובה והבעל יחויב בה, הוא עלול לרנן על כשרותו של הגט. מאידך אם קודם נדון על הממון והרכוש והגט יתעכב, הדבר יכול להביא לידי מכשול ח"ו. לכן בוודאי שבית הדין חייב לשקול כל מקרה ומקרה לגופו. ובכל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאור הדברים האמורים, ובפרט בנידונו כשבני הזוג נלחמים ביניהם כבר חמש שנים, והבעל הוא זה שתבע בתחילה את הגירושין, ועתה התהפכו היוצרות והאישה היא זו שתובעת גירושיה והבעל מסרב, ועל פי כל קנה מידה לא נראה כל רווח לבעל מעיכוב סידור הגט מלבד הגברת הלחץ על האישה שתיאות לוותר על כתובתה או ייתכן אף סיפוק יצר הנקמה וליבוי השנאה⁷, לפיכך ברור גם ברור כי בית הדין לא ייתן את ידו לעכב את הגט עוד שנה תמימה ויותר, ובפרט שיש חשש סביר ביותר כי יש כאן מכשלה לציבור⁸.

על כל זאת נוסף ונאמר שלאור מסקנתנו (להלן בסעיף ג') כי הבעל דנן חייב לגרש את אשתו לאור הפירוד הממושך שביניהם ולאור המרידה ההדדית הנמשכת, אם כן אין ספק בכך שלכו"ע אין לעכב את סידור הגט עד להכרעה בעניין הכתובה, ובכל מקרה זוהי החלטה של בית הדין נקודתית בכל מקרה ומקרה לגופו שאיננה קשורה לזכויות צד זה או אחר.

ב. חידוש המהרשד"ם - הגדרת דבריו והנפק"מ בזה

אחת מטענותיו המרכזיות של הבעל הינה כי דרישתו להתנות את סידור הגט בקבלת הכרעת בית הדין בעניין הכתובה, לגיטימית לאור חידושו של המהרשד"ם.

גם בעניין זה הארכת טובא בפסק דין בחיפה (ובא כוח הבעל ציטט חלק מהדברים), הרוצה יעיין שם.

והיות ולענ"ד מקרה דנן שונה במהותו מהמקרים שנדונו, מחובתנו כאמור ללמוד שוב סוגיה זו עד שתהא ברורה כשמלה ולאחר מכן אתייחס למקרה דנן.

אביא את עיקרי הדברים.

המהרשד"ם בתשובתו (אבה"ע סי' מא) דן בדבר זכותו של יבם להתנות את החליצה בתנאי מסויים⁹, ושם כתב שאף אלו ששנינו שכופין אותם לגרש זהו רק אם הם מסרבים בכלל לגרש, אבל במקום שהם מוכנים לגרש אלא שמתנים את הסכמתם בקיום תנאי כלשהו על ידי האישה,

מקרה כפי שכבר הזכרנו, אנו מדגישים בעת סידור הגט, שהוא סופי מוחלט וללא תנאים, ואינו קשור כלל להליך הרכושי שיתבצע לאחר מתן הגט. ויעוין בכל זה במאמרו הנפלא של מנכ"ל בתי הדין עו"ד הרב שמעון יעקובי שליט"א, בקובץ תחומין חלק כב עמו' 157, בחליפת דבריו בנושא זה עם בעל שו"ת משנה הלכות, מגדולי הפוסקים בארה"ב. ע"כ.

⁷ לקמן נרחיב בזה ונסיק על פי התרשמותנו מטענות הצדדים.

⁸ כמו"כ לאור טעמו של העין יצחק הנזכר, הרי שבמקרה דנן שבית הדין דן בעניין הכתובה אלא שלאור הנסיבות הדיונים נמשכים, א"כ אין בכך משום חיסרון מחמת שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. משכך חייב הבעל לגרש את אשתו לאלתר.

⁹ המהרשד"ם שם דן בעניין יבם בעל משפחה שאחיו הצעיר נפטר ונפלה לפניו ליבום נערה צעירה אשת אחיו, שלא רצתה להתייבם לו, וכשחייבוהו בית הדין לחלוץ לה, הוא טען שהוא חושש שדודה של היבמה רוצה להינשא לה, ומאחר ואותו דוד נשוי היה לדודתו של היבם/החולץ דנן, הוא חשש עד למאוד על הרס חיי הנישואין ופירוק משפחתה של דודתו – במידה ובעלה יעזבנה לטובת היבמה הצעירה. כדי למנוע חשש זה, התנה היבם דנן שהוא מוכן לחלוץ על אתר ליבמה ולהתירה לשוק אך בתנאי כפול ומכופל שהיא מתחייבת להימנע מלהינשא לדודה הנזכר. המהרשד"ם בתשובתו מתייחס לכך, ולאחר שדן שם האם ניתן לכופף את היבם שיחלוץ לה שהרי מצוות חליצה קודמת למצוות יבום – על כל פנים היכא שהיבם נשוי ויש לו בנים - מצדד המהרשד"ם בזכותו של היבם להתנות זאת. בהמשך דבריו משווה זאת למי שכפוהו לגרש כמוכה שחין וכדו', שלא אמרו שכופין אותם אלא רק כאשר הם מסרבים לחלוטין, מה שאין כן היכא שמוכן לגרש אך בקיום תנאי כלשהו, בזה ודאי לא אמרו שכופין לגרש, ולזה הביא סיוע לדבריו מתשובת הרא"ש הנזכרת בספר חזה התנופה. עיי"ש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זוהי זכותם, ואין יכולת לבית הדין לכוף אותם כיון שהם אכן מוכנים לגרש בכפוף לקיום התנאי על ידי האישה, וזה לשונו שם:

“לעולם הייתי מהרהר במחשבתי אם אמצא סמך לדברי במה שכתבתי, שמאחר שהיבם רצונו לחלוץ אלא שכוונתו שלא תנשא יבמתו זאת לדודה נשוי לדודתו, שא”כ אי אפשר לכוף לחלוץ בשום צד, ואמרתי אני בלבי שאין ספק שאפילו שאותם שאמרו חכמים במשנה בפרק המדיר ואלו שכופין וכו’ מוכה שחין כו’ שלא אמרו שכופין אותו לגרש אלא אם אינו רוצה לגרש כלל, אבל אם ירצה לגרש אלא שרוצה להטיל אי זה תנאי בגט - בזה ודאי לא אמרו שכופין לגרש בלא תנאי, ומי שיכוף בדרך זה כמעט הייתי אומר שחזר ונפל במכשול הכפייה”.

את יסוד הדברים מצא המהרשד”ם בתשובת הרא”ש שהובאה ע”י תלמיד הרא”ש בספר “חזה התנופה” (סי’ ד’) והביאה הבית יוסף בסימן קמג. ויעויין בשו”ת הרא”ש (כלל מג סי’ יב סוף ד”ה “דע”) שהוא המקור לתשובה שבספר חזה התנופה.

להלכה פסק בשו”ע (אבן העזר סי’ קמג סעיף כא) כדברי הרא”ש וזה לשונו:

“אמר לה על מנת שלא תלכי לבית אביך עד זמן פלוני, אף על פי שהגט כשר והתנאי קיים, אין לשום אדם להשתדל בגט שינתן בתנאי זה, כי אי אפשר לעמוד על נפשה מלכת לבית אביה, ונמצא גט בטל ובניה ממזרים. ואם המגרש הוא מאותם שכופין להוציא, ולא רצה לגרש אלא בתנאי זה, כופין אותו לגרש בלא תנאי זה”.

המהרשד”ם מדייק בלשון הרא”ש, שמזה שכתב שם “תנאי זה” ולא כתב בלשון סתמית “שלא יתקיים התנאי”, משמע שרק בתנאי שכזה שקשה לאישה לקיימו, כתב הרא”ש את דבריו שאין לאפשר לבעל לדרוש לקיים את תנאו, אולם בתנאי אחר שנקל לקיימו אין ספק שהכופה את הבעל לגרש בלא שיקויים תנאו מרבה ממזרים בישראל.

וזה לשון המהרשד”ם שם:

“אלא שעד עתה לא מצאתי מקום להתלות. ובחפשי בדין התנאי מצאתי בב”א א”ה סי’ קמג לשון א’ נראה לי להעתיקו הנה כי נראה לע”ד מסכים לדברי, ולא לבד אני אומר שמה שאמרתי הוא על צד היותר טוב, אלא שהוא דין או קרוב לדין כמו שאבאר בס”ד וז”ל:

מצאתי בס”ה דינים שכתב בסוף ספר חזה התנופה, אף על פי שנותן גט לאשתו על מנת שלא תלכי לבית אביך שהגט כשר והתנאי קיים, אין לשום אדם שישתדל בגט שינתן בתנאי כזה, כי אין ספק שלא יתקיים התנאי הזה, שאי אפשר שתעמוד על נפשה מלכת לבית אביה ונמצא גט בטל ובניה ממזרים למפרע, אם המגרש הזה מאלו שכופין לגרש ולא רצה לגרש רק בתנאי זה אין שומעין לו וכופין לגרש בלא תנאי זה. עכ”ל.

ראיתי וישמח לבי, שהרי כל מעיין יראה שקל להבין מתוך זה הלשון שנתבררה כוונתו שהנה כתב שני פעמים מלת “זה”, והיה ראוי שיאמר רק בתנאי ותו לא, אלא ודאי דוקא תנאי זה שכמעט נמנע להתקיים הוא דקאמר שכופין לגרש בלא זה, הא תנאי אחר שנקל לקיים, אין ספק שהכופה לגרש בלא תנאי מרבה ממזרים לדין דקי”ל דאין כופין אפילו במאיס עלי, והוא הדין והוא הטעם לדין דקי”ל דאין כופין לחלוץ דלא כפינן ליה אם ירצה לחלוץ כאשר יהיה בטוח שלא תנשא יבמתו זאת לאותו פלוני, ואם כן הנראה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לע"ד שאין ראוי לכופו אפילו להתרחק ממנו כנז"ל אם ירצה לחלוץ על דרך הנזכר. בוחן לבות וכליות יודע כי דברים אלו אצלי כנתינתן מסיני, אין בהם נפתל ועקש, כפי מה שהשיגה ידי בראשונה ובאחרונה. נאום הצעיר".

הרי שפסק המהרשד"ם להדיא שזכאי הבעל להתנות תנאי עם מתן הגט כאשר האישה יכולה בנקל לקיימו, ואין לנו לא לכופו ואף לא לנקוט בסנקציות כלשהן כלפיו כאמור.

החולקים על המהרשד"ם

ובאמת שכפי שכבר הוזכר, רבו החולקים בזה על המהרשד"ם. יעויין בבדק הבית סי' קמג שהביא את תשובת הרשב"א (חלק ד' סי' רנו). הרשב"א שם דן בעניין מי שנשא אישה ושהה עימה עשר שנים ולא זכו לפרי בטן, שהדין הוא שכופין אותו לגרשה. הבעל הסכים לגרשה אך התנה את מתן הגט בהתחייבות האישה שלא תינשא לשום איש מטובי העיר, וזה לשונו שם:

"שאלת, ראובן נשא אישה ולא היו לו בנים ממנה, ורצה לישא אחרת על זו, ואמרה לו אשתו זו הראשונה איני יכולה לסבול שתהיה אחרת עמו, ולא רצה הבעל לגרשה ומרדה היא על בעלה, וצעק הבעל ואמר דת ישראל, איני רוצה לעולם לא אתן לה גט אלא אם אסור עליה כל טובי העיר. והאישה בת טובים. ואמרו לו תוכל לעשות ותאסור אותה ע"כ מי שתרצה. וכיון ששמעו קרובי האישה שיוכל לאסור אותה ותישאר עגונה לעולם עשו שלום ביניהם וישבה תחת בעלה. ולמדו עכשיו כל מי שרוצה לגרש את אשתו אומר אני אעשה כמו שעשה פ' את אשתו. הודיענו ענין זה האיסור ובאר לנו ביאור יפה.

תשובה. כל מי שכופין לגרש את אשתו מן הדין, אינו רשאי לאסור את אשתו שלא תנשא לכל מי שתרצה לא בשיוור ולא בתנאי. רצוני לומר בין ששייר בגט ואומר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני ובין שיאמר לה הרי זה גיטך על מנת שלא תנשאי לפלוני. וכל שכן בשמתנה שלא תנשא לכל מי שראוי לה שהרי הוא מעגנה, שהיא לא תנשא לשאינו הגון ונמצאת עגונה כל ימיה [...]¹⁰, אלא לעולם כל שהוא חיוב להוציאה אינו רשאי להתנות עליה שלא תנשא לכל מי שתרצה וכל מי שגרש כן כופין אותו שיחזור ויגרש בגט גמור בלא תנאי, ואפילו במי שגרש מדעתו בתנאי כן כופין אותו לגרש בגט גמור".

מבואר אם כן בדברי הרשב"א דלא כדעת המהרשד"ם הנ"ל, ושאין יכולת לבעל להתנות מתן הגט לאשתו בתנאי כלשהו - היכא שהוא מחוייב על פי דין לגרשה¹¹.

¹⁰ הרשב"א שם מוכיח דבריו מהמשנה בסוף מסכת נדרים דף צ' עמוד ב', וז"ל: "ותדע לך עוד שהרי שנינו בפרק אחרון של נדרים (צ ע"ב): "ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובת". האומרת טמאה אני לך, שמיים ביני לבינך ונטולה אני מן היהודים. חזרו לומר שלא תהא אישה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה (כו)". ואם איתא כל שאומרת טמאה אני לך למה מתירין אותה משום חשש זה דשמא עיניה נתנה באחר, תצא בגט ובתנאי שלא תנשא לפלוני" עכ"ל. מוכח להדיא כדבריו, דכל שחייב לגרשה אינו יכול להתנות עם מתן הגט שלא תינשא לפלוני.

¹¹ אמנם מחלוקתם של הרשב"א והמהרשד"ם הינה לעניין כפיית גט, ולא דובר שם כלל על חיוב בגט, אולם זהו ק"ו ברור, שאם הבעל הינו מאותם שחז"ל קבעו שכופין עליו ליתן גט ואף על פי כן לדעת המהרשד"ם אין זה שולל ממנו להתנות את מתן הגט בתנאי שנקל לקיימו, אזי כל שכן שזכות זו עומדת עליו עוד בתחילתו של התהליך, קרי כשהוא חייב לגרש את אשתו ועוד בטרם נפסק עליו שכופין אותו לגרש. יסוד הדברים הוא כפי שכבר הזכרנו שהמהרשד"ם סובר שבכה"ג שהבעל באמת מעוניין לגרש את אשתו אלא שהוא מתנה זאת בתנאי סביר, אם כן כבר מעתה אין הוא נכלל ברשימת סרבני הגט ואין אפשרות לכפותו, והאישה תקיים התנאי והוא יגרשנה על אתר, ופשוט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם הרשב"ש (כתשו' רח ובתשו' שפג) כתב להדיא דלא כהמהרשד"ם, וזה לשונו שם¹²:

"וכל שחייב לגרשה אינו להתנות עליה אפילו ברצונה, שאם כן מה הועילו חכמים ז"ל בתקנתם לא יתקיים התנאי ויתבטלו הגירושין".

החזיק החרה אחריו נכדו, בשו"ת תשב"ץ (ח"ד טור א' סימן ו') בחוט המשולש, ואף הוא פסק כדברי סבו הרשב"ש ומסיק כדעת הרשב"א ודלא כחידושו של המהרשד"ם הנ"ל.

מאידך, ישנם לא מעטים מן הפוסקים שנקטו לדינא כשיטתו של המהרשד"ם, כדוגמת המהרש"ם (חלק ה' סימן ס'¹³), שו"ת המהרי"ק (שורש קב), שו"ת שיבת ציון (סי' צו), ובשו"ת אגרות משה (אבה"ע סימן קי"א), ועוד.

עוד חזיתי בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב זצ"ל (חלק א' סי' קפא) שאף הוא חשש לדינא לשיטת המהרשד"ם, וזה לשונו שם (עמ' שיט):

"וראיתי מ"ש כת"ר במכתבו כי הבעל היה מוכן לתת גט אלא שדרישותיו הם מוגזמים בעיני הדיינים, וראוי לציין מה שכתב המהרשד"ם באה"ע סי' מ"א: "ואמרת אני בלבי שאין ספק שאפילו אותם שאמרו חכמים במשנה סוף פרק המדיר ואלו שכופין וכו' מוכה שחין וכו' שלא אמרו שכופין אותו לגרש אלא אם אינו רוצה לגרש כלל, אבל אם ירצה לגרש אלא שרוצה להטיל איזה תנאי בגט, בזה ודאי לא אמרינן שכופין לגרש בלא תנאי. ומי שיכופ בד"ז כמעט הייתי אומר שחזר ונפל במכשול הכפייה – והכופה לגרש בלא תנאי מרבה ממזרים – דע כי דברים אלו אצלי כנתינתן מסיני".

ויעויין עוד בפד"ר ה' (עמ' 68) שדנו שם בבית הדין הגדול בהרכב הרבנים הגאונים הרב יצחק ניסים, הרב יוסף שלום אלישיב והרב בצלאל זולטי זצ"ל, בערעור על פסק דין שניתן בבית הדין הרבני בת"א¹⁴, ואף שם חזינן שחששו לדינא לדעת המהרשד"ם.

¹² יעויין שם בסימן ר"ח, שמדובר באישה שיצא עליה קלא דלא פסיק בדבר מכוער והבעל קינא לה והיא נסתרה, ולאחר מכן היא הודתה שהיא חטאה, שהדין הוא שהבעל חייב לגרשה, ובעלה הסכים לתת לה גט אך התנה שהיא לא תינשא לארבע אנשים, ודן שם אי הוי תנאו קיים, וכתב שם וז"ל:

"תשובה. האישה הזו חייב היה בעלה להוציאה הוא, שכפי השאלה קלא דלא פסיק היה בדבר המכוער הזה, ובקלא דלא פסיק מפקינן, והכי איפסיקא הלכתא בפרק ב' דיבמות, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות סוטה. והיא גם כן כיון שהודתה שזנתה, אף על פי שאינה נאמנת לאסור עצמה על הבעל כדאיתא בסוף מסכת נדרים, היא כבר עשתה עצמה חתיכה דאיסורא על הנטען ואסורה היא עליו. וכן כתב הרשב"א ז"ל שם בחידושו בשם בעלי התוספות ז"ל דאשת ישראל שאמרה לבעלה טמאה אני לך ואמר לה בעלה שהוא מאמינה דשוויא נפשה חתיכה דאיסורא ואסורה לעולם, אם כן זו שהודתה אסרה עליה הנטען ולא היה צריך בעלה המגרשה לאסורה עליו בתנאי. ועוד, שכיון שמן הדין חייב לגרשה לא היה לו להתנות עליה כמו שכתבתי לך כבר. עכ"ל.

¹³ עיין שם שדן באדם שהיה מוכתב למלכות והדין נותן לכוף עליו ליתן גט, והבעל עקרונית הסכים לגירושין רק בתנאי שהאישה תסכים להחזיר את החפצים של אביו שהם היו ברשותה, וכתב שם שאין לכוף אותו בכה"ג וכדברי המהרשד"ם.

¹⁴ בית הדין האזורי דחה את בקשת האישה לאחר מתן הגט לתבוע את בעלה על חוב מזונות עבר שהוא חייב בו בפסק דין חלוט, ובעלה טוען שהם סיכמו טרם הגט על ויתור כל החובות הקודמים למזונות, והאישה מודה בכך, אך טוענת שהיא הייתה אנוסה על כך ואף מסרה 'מודעא' כדין בפני בית הדין בפרס שם ניתן הגט. בית הדין האזורי דחה את בקשתה מחמת החשש שהדבר יעורר שאלות בכשרות הגט. בהמשך הדברים בעמ' 79 אף דנו באופן שהבעל דרש סכום כסף כנגד מתן הגט והיא אכן נתנה לו את הכסף, ולאחר הגט דורשת לקבלו חזרה בטענת אונס ומסרה מודעא על כך קודם מתן הגט, והביאו את המהרשד"ם והסיקו שאף לדבריו אין לבעל שום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נמצאנו למדים שעל כל פנים ישנה מחלוקת ראשונים ופוסקים בעניין.

לענ"ד אם נתבונן לעומק הפסיקה ההלכתית לדורותיה ובפרט בשנים האחרונות, נחזה ונראה שעל אף שדברי המהרשד"ם מחודשים הם והינם לכאורה דעת מיעוט, אולם רבים וטובים חששו לה כפי שהוזכר, אלא שעל פי רוב ניתנה פרשנות די מצומצמת לדבריו.

ובאמת שאף מלשון השו"ע בסי' קמג סעיף כא שהבאנו לעיל שפסק שם כדברי הרא"ש, משמע לכאורה ממש כדיוקו של המהרשד"ם בלשון הרא"ש, שהרי כתב שם בסוף דבריו "כופין אותו לגרש בלא תנאי זה", ומשמע כדיוקו של המהרשד"ם שדווקא "בתנאי זה" איננו יכול להתנות, אך ישנם תנאים שהבעל כן יכול להתנות על אף היותו חייב בגט ובית הדין יימנע מלכופו על הגט¹⁵.

תנאי שנקל לקיימו

כפי שהוזכר מאחר ודינו של המהרשד"ם יסודי עד מאד, ונפק"מ גדולה יש בזה במקרים רבים המונחים על שולחן בית הדין, חובה עלינו לבאר דבריו, כדי שנוכל להסיק על פיהם מסקנות במקרים שונים.

הנה יש להתבונן בדברי קדשו של המהרשד"ם ובמה שכתב ש'בתנאי שנקל לקיימו' אין כופין על הבעל¹⁶, השאלות בנושא זה רבות הן ונציין חלק מהם:

- א. האם כוונתו שהוא יכול להעלות דרישות לא מוצדקות בעליל ולנצל את הסיטואציה עד תום ולדחות את ביצועו של מתן הגט מי יודע עד מתי?
- ב. האם הוא יכול לדרוש דרישות כספיות אלה ואחרות?
- ג. האם הוא יכול להתנות על צד שלישי שאינו קשור כלל באופן ישיר לאשתו¹⁷?
- ד. האם זכותו לפגוע בזכויותיה הבסיסיות ביותר של האישה והכל רק מחמת שהוא זה המגרש ולא היא?

זכות לדרוש כסף עבור נתינת הגט, שהרי מן הדין עליו לפוטרה בגט ללא כל תשלום, אלא שרק מתוך חומר הכפייה אמרינן שאין בית הדין כופין אותו אם בידי האישה לקיים תנאו, עיי"ש.

¹⁵ אמנם האיר את עיני ידידי אב"ד הגאון הרב יצחק מרווה שליט"א שבספר עטרת דבורה להגאון הרב אריאל לביא שליט"א אב"ד ירושלים העלה שיש לדחות ראייה זו מלשון השו"ע - שכביכול משמע שמסיק כדעת המהרשד"ם כפי שהבאתי - כיון שהמהרשד"ם דייק מזה שכתב בספר חזה התנופה פעמיים את המילים 'בתנאי זה' וכפי שציטטתי לעיל ז"ל: "שהנה כתב שני פעמים מילת זה והיה ראוי שיאמר רק בתנאי ותו לא אלא ודאי דוקא תנאי זה שכמעט נמנע להתקיים". עכ"ל. מעתה יוצא שבשו"ע שלא כתב פעמיים את המילים הללו, אם כן אין הוכחה שבשיטת המהרשד"ם אזיל. הנה אין ברצוני להאריך בזה, ולמרות שלא ראיתי את הדברים בפנים כי הספר איננו תחת ידי, אך לענ"ד הפשט בדברי המהרשד"ם ודיוקו מספר חזה התנופה לא הוי כביאורו של הגר"א לביא שליט"א, והדגש אינו על הפעמיים בדווקא אלא שכתוב 'בתנאי זה' ולא באופן כללי, וכפי שביארתי.

¹⁶ יש לציין שהרא"ש בתשובתו וכן בספר חזה התנופה לא אמרו את ההגדרה של "תנאי שנקל לקיימו". זוהי אפוא המצאתו וחידושו של המהרשד"ם. הם רק אמרו שרק בתנאי של "ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם" הדין הוא שהתנאי בטל והגט כשר, "כי אין ספק שלא יתקיים תנאי זה" עכ"ל. אלא שבא המהרשד"ם וביאר את הדברים כהבנתו, שהמודד הוא ברמת הקושי בקיום התנאי ע"י האישה, לכן הסיק דהיכא שמדובר בתנאי שקל לקיימו, מהני תנאו של הבעל ולא כופין אותו ליתן הגט ללא התנאי.

¹⁷ דוגמא לדבר: בעל שמתנה עם אשתו שמוכן לתת את הגט בתנאי שתשכנע את אחיה או אביה שיוותר לו על חוב כספי גדול שחייב לו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ה. האם המודד לקושי בקיומו של התנאי הינו קושי מציאותי, או שמא הכוונה גם לקושי רגשי?
- ו. בתנאי לדרישה כספית זו או אחרת, האם אנו נתייחס לקושי קיום התנאי ברמה הכללית ועל פי דעתם של רוב בני האדם, או שמא נתייחס ברמה האישית האינדיווידואלית של האישה המדוברת?
- ז. כיצד ניתן לדון על 'זכותו של הבעל' להתנות לפי שיטת המהרשד"ם, היכן נעלמה 'זכותה של האישה' לקבל את גיטה לאלתר מיד בעלה שהרי ב'חייב בגט' עסקינן?
- ח. האם יעלה על הדעת חלילה שבית הדין ייתן את חסותו להנצחת עגינותה של אישה בגין דרישותיו ה'לא לגיטימיות' של הבעל?
- ובכן בפסק הדין הנזכר (בבית הדין חיפה תיק מס' 1061137/1-פורסם) העלתי באריכות מספר אפשרויות בביאור דבריו של המהרשד"ם בכוונת דברי הרא"ש 'בתנאי זה', שמשמע מכך שבסוג תנאי אחר ש'נקל על האישה לקיימו' (להבנת המהרשד"ם) יכול הבעל להתנות ואין כופין עליו לתת גט עד שתקיים האישה את התנאי, והסקתי לבאר את דבריו בזו הלשון:

'שאף למהרשד"ם אין כאן זכות לבעל להתנות תנאים חיצוניים ממוניים ושאינם הגונים. לא בזכויותיו של הבעל עסקינן, אלא בחומרת גט מעושה וכפיית גט שלא כדין¹⁸. זוהי אפוא הסברה שהנחתה את הרא"ש והמהרשד"ם. נבאר את הדברים. אין ספק שאף לדעת המהרשד"ם, חזת התנופה והרא"ש שאין לבעל זכות כלל להתנות תנאים היכא שהוא חייב בגט, אלא שמאחר וכל הסיבה שאנו מחייבים בגט הינה מפני עגינותה של האישה שלא תישאר עגונה היכא שאין מצב לאחות את הקרעים ולהשיב את שלום הבית, ולאור עילות אלו ואחרות שחייבוהו בגט ובכפייה, לכן סובר המהרשד"ם שכל זה רק היכא שאכן אין מנוס מכך, ואין לאישה שום אפשרות נוספת להציל עצמה מעגינותה. הקולר תלוי ומונח לפתחו של הבעל. אולם זה הכול כאשר הבעל באמת איננו מעוניין לגרשה. שונים הדברים כאשר מדובר באופן שיש לאישה פתח מילוט, כגון היכא שהתנה הבעל עמה תנאי כלשהו שבו הוא מתנה את הסכמתו למתן הגט, שבכה"ג סובר המהרשד"ם, שכיון שיש ביכולתה של האישה לצאת ממצב העגינות – אם וכאשר מדובר בתנאי שנקל לקיימו – לכן נחשב הדבר מעתה ואילך שלא הבעל הוא זה המעגן את האישה, אלא האישה בכבודה מעגנת את עצמה. הן אמת שכאשר מתנה הבעל תנאי שתשלם לו האישה פיצוי כספי עבור הגט, זה נשמע מאד לא טוב וזה בלשון המעטה. הטבע האנושי אף מתקומם לכך ובצדק. ברם, לא צדק אנו מחפשים כרגע, אלא שיהיה כאן גט כשר. ומאחר ויש צד גדול בהלכה שאם אנו כבית הדין נעמוד על המשמר ההגינות ולא נאפשר לבעל להתנות תנאי ממוני כנגד האישה, אזי היא תנצח במלחמה אך תפסיד את המערכה כולה, כיון שיש חשש הלכתי לכך שהגט הינו גט מעושה שלא כדין, כי האישה העומדת בפנינו איננה מעוגנת על ידי בעלה כי אם על ידי עצמה – אם וכאשר מדובר בתנאי

¹⁸ אין כאן המקום להאריך בנושא זה. ידועים דברי הש"ך בגבורות אנשים בסי' כח ובסי' מה מש"כ בזה בחומרת הדברים. ואנו חוששים מאד לדבריו על אף שישנם החולקים עליו כשמדובר במקום עיגון גדול – עיין בשו"ת עין יצחק באבהע"ז (חלק ב' סי' עב בהשמטות אות סג) שכתב על דברי הש"ך הנ"ל שהחמיר גבי מורד בתשמיש שאין לכופו, וכתב שם שהוא רק דעת יחיד, ואנו אין לנו לשמוע רק לדברי השו"ע שהכריע כשיטת רוב הפוסקים דכופין. ובודאי שצריך בכל מקרה ומקרה לדון לגופו, ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שנקל לקיימו. כך נראה לבאר בדבריו. ויעויין בפד"ר ה' (עמ' 80) שהרב אלישיב זצ"ל ביאר ג"כ בדרך זו¹⁹.

בהמשך הדברים שם הבהרתי כדלהלן:

נמצא אם כן שישנם בפנינו שני נידונים שאינם קשורים אחד למשנהו. הראשון - מדין עביד איניש דינא לנפשיה וכפי שביארנו לעיל, כאשר הבעל מתנה תנאי צודק והגון במהותו. כל רצונו להגן על רכושו וממונו ולהשיב אליו את ממונו שאין עליו עוררין המוחזק בידי האישה. על כן רשאי הוא לנצל את מתן הגט או קיום החליצה כדי לקבל את שלו. אין כאן בפנינו בעל המעגן את אשתו, אלא אדם המציל את ממונו מידי עושו שלא כדין. זוהי סברת פסיקתם של המהרש"ם הנ"ל, המהרי"ק והשיבת ציון הנ"ל. אך יש כאן נידון שני. כאשר הבעל או החולץ מתנים תנאי שאיננו קשור כלל לעשיית דין לנפשו והצלת רכושו מידי צר ואויב, אלא תנאי חיצוני בעלמא או דרישה ממונית סתמית חדשה בגין פיצוי וכדו' - דרישה שמעצם טיבעה ואופייה איננה הוגנת ואין לו זכות להתנות כן, ודורש הבעל לעכב את מתן הגט או החליצה שהוא חייב בזה, בזה מצינו מחלוקת הרשב"א והמהרשד"ם. הרשב"א שולל לחלוטין חשש זה, אך המהרשד"ם חושש לגט מעושה שלא כדין, מאחר ובמצב כזה שיש פתרון יצירתי למניעת העגינות בדמות קיום התנאי בנקל על ידי האישה, בכה"ג אנו נימנע מחיוב או מכפייה.

מעתה, ייתכן עד מאד שהמהרש"ם ושו"ת שיבת ציון אינם הולכים בדווקא בשיטת המהרשד"ם, לפי שהם דברו על סוג התנאי הראשון, ובזה לא מצינו חולקים בזה, וכאמור זהו מדינא דגמרא של "עביד איניש דינא לנפשיה". אולם באופן שהבעל מתנה תנאי שרירותי חיצוני וסתמי, דרישת מומן וכדו', אכן ייתכן שבזה יסברו כהרשב"א ודלא כהמהרשד"ם.

אשר על כן חזינן, שלדעת המהרי"ק, המהרש"ם והשיבת ציון הנ"ל, כאשר תביעתו של הבעל צודקת כלפי האישה כאשר היא מסרבת לקיים את תביעתו, היא זו הנחשבת המעגנת את עצמה, ואין להחשיבה כעגונה לכפות על הבעל ליתן לה גט. הבעל העומד בפנינו איננו סרבן גט כי אם צדיק שממונו חביב עליו מגופו, ומותר לו לעשות כן על פי דין תורה. עתה בא המהרשד"ם ומוסיף שלב נוסף בחידושו וסובר שלא זו בלבד אלא אף בתנאי חיצוני, כל עוד שהאישה יכולה לקיימו בנקל, גם בזה לא נחשבת האישה כמעוגנת אלא כמעגנת את עצמה, לפי שבנקל יכולה לקיים את התנאי ולפתור את בעיית עגינותה. ולכן סובר המהרשד"ם שבדיעבד אם כפו ללא קיום התנאי על ידי האישה, ייתכן שהגט לא גט והבנים ממזרים, ולדברי המהרשד"ם יוצא שאין לעשות אף הרחקות דרבנו תם, היות וכל סיבת חיוב הגט נובעת מחמת עגינות שאינה קיימת מצידו של הבעל כלל, אם וכאשר יכולה היא לקיים את התנאי בנקל.

נמצאנו למדים עד כה, כי אין ספק בכך שגם המהרשד"ם לא דגל ביכולתו השרירותית של הבעל לסחוט את אשתו ולעגן אותה ככל שניתן עד שתיאות למילוי דרישותיו. על פי תורתנו הקדושה הגט מעולם לא היה ולא יהיה כקלף מיקוח לשיפוי מצבו הפיננסי של הבעל, ובזה אין חולק שהבעל אם היה מתייעץ עימנו קודם, היה שומע מפינו כי הוא איננו רשאי להתנות תנאי ובוודאי תנאי שאיננו ראוי על פי כל קנה מידה מוסרי והלכתי כאחד. אלא שחידש המהרשד"ם מכוח חומרת דין גט מעושה שלא כדין, ומחמת החרדה

¹⁹ היינו בהגדרת הדברים שזוהי לא זכות תביעה או טענה של הבעל, אלא דין על הבית הדין מכח חומר הכפייה, עיי"ש - וכפי שהבאתי לעיל בהערה 14 בסופה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והפחד הקיים בנושא, שאין בית הדין רשאי לכפותו ולחייבו על מתן הגט מאחר ולדבריו אין הוא סרבן גט ואינו מעגן את אשתו אלא היא מעגנת עצמה. משכך, ברור אפוא ש"אין לך בו אלא חידושו" ומאחר והמהרשד"ם לא ביאר בעצמו מה המייחד את "התנאי הזה" שכתב הרא"ש - מלבד הפרמטר שיהיה התנאי "נקל לקיימו" - לפיכך חובה עלינו לנסות ולצמצם ככל האפשר את יכולתו של הבעל בהתניית מתן הגט.

שני תנאים מצטברים

בהתאם לביאור דברי המהרשד"ם העליתי שם שישנם שני תנאים מצטברים שאם הם קיימים בתנאי שמתנה הבעל, אין בית הדין רשאי לכופו ולחייבו במתן הגט כל עוד לא קיימה האישה את התנאי:

א. תנאי שנקל על האישה לקיימו.

ב. הדבר שבא לשנות הינו תוצאה כלשהי הנגזרת מעצם חלות הגירושין.

ברור כי לאור שני פרמטרים אלו, חלק מהשאלות שהעליתי לעיל כבר בשלב זה יורדות מאליהן. הנידון בפנינו אינו עניין של זכויות הבעל או של האישה, ואף הם אינם נחשבים כבעלי דין מבחינה זו. יש כאן נידון שקשור אך ורק לבית הדין שמתפקידם לדאוג שהגט יהיה כשר למהדרין וללא חשש של 'גט מעושה' חלילה.

כמו כן דרישות כספיות שאינן כתוצאה מעצם חלות הגירושין יידחו על הסף, גם אם לאישה יהיה מאד קל לקיימם.

נידון דנן - הבנת בא כוח הבעל

הנה לאור ביאור דברי המהרשד"ם, הבין בא כוח הבעל שיש השלכה גם לנידונינו, שהרי אין להתייחס לתנאו של הבעל כמעשה של סחיטה לנוכח זכותו להתנות תנאי שעומד בשני הקריטריונים דלעיל. והיות והבעל איננו מתנה על דרישה כספית חיצונית מהאישה ואפילו אינו מתנה על כך שתותרת האישה ותמחל על כתובתה, אם כן מן הדין שבית הדין לא יכפה על הבעל מתן הגט כל עוד לא יקוים התנאי.

משכך הסיק בסיכומיו (עמ' 7) שיש לקבל את התנאי של הבעל דנן שלא לחייבו בגט ולכופו על כך, כל עוד לא יקוים תנאו שבית הדין יפסוק תחילה בעניין הכתובה.

לדבריו שני הקריטריונים הנ"ל נמצאים, הן בכך שבנקל האישה תקיימו, שהרי כל מה שהיא מתבקשת זהו רק להמתין לקבלת גיטה, ובעצם היא לא נתבקשה לעשות מאומה ב'קום ועשה' אלא רק ב'שב ואל תעשה' של המתנה. כמו כן, גם הקריטריון השני קיים, שהרי מועד פירעונה של הכתובה חל עם מתן הגט, ועל כן סבור הנתבע כי לאור דברי המהרשד"ם אין לבית הדין לחייבו במתן גט ויש להמתין לקיום התנאי.

עוד הביא בסיכומיו מנספח לפסק הדין הנזכר, שם כתבתי דינים העולים, ובסעיף ז' עסקתי במקרה שהתנאי הינו שבית הדין ידון בכתובה ורק לאחר מכן יינתן הגט, והסקתי בסופו בזה הלשון:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

'אך אם יתעקש הבעל ויעמוד במרדו, נראה לכאורה שאף אם הוא חייב במתן גט על פי דין, לא נוכל לחייבו בגט או להטיל עליו צווי הגבלה מדין הרחקות דר"ת לשיטת המהרשד"ם שאנו חוששים לה לדינא²⁰.

כאמור לנוכח זאת הסיק בא כוח הבעל כי בנידוננו תנאו של הבעל קביל הלכתית, ולפיכך אין לחייב את הבעל במתן גט ויש להמתין לקיום התנאי.

דחיית הבנת הבעל ובא כוחו

לאחר עיון בדברים ועם כל הכבוד לבא הכוח המלומד, נראה שיש לדחות טענה זו מכל וכל ויש לחייב את הבעל דנן במתן גט פיטורין לאלתר ולדחות את תנאו על הסף, לפי שאין הנדון דומה לראיה, ואין לאפשר לבעל להתנות תנאי שכזה - אף לא לשיטת המהרשד"ם.

נבאר זאת בכמה אנפין:

- א. **התנאי איננו מופנה לאישה אלא לגורם שלישי** - התנאי בעצם איננו מופנה לאישה עצמה אלא לבית הדין, שלא יכפה עליו מתן גט בטרם ייתן פסק דין בכתובה. תנאי שאיננו מופנה לאישה עצמה ואיננו תלוי בה בכלל, כולי עלמא לא פליגי שאיננו יכול להתנות²¹.
- ב. **לא שייכא הכא סברת המהרשד"ם** - לאור מה שביארנו שהמהרשד"ם סבור שבמקרה שכזה אין הבעל נחשב כמי שמעכב את הגט אלא האישה עצמה מעגנת את עצמה, שהרי ביכולתה לקיים את התנאי מיידית ולקבל את גיטה לאלתר, אם כן בנידונינו בוודאי שאני, מאחר והיא איננה יכולה לקיים את התנאי לאלתר - מעבר לכך שזה לא תלוי בה כלל אלא בידי בית הדין - ואין לה שום יכולת לזרז את מתן הגט ולקטוע את עגינותה מיידית. לכן במקרה זה גם המהרשד"ם יודה לדברי הרשב"א ויש לדחות את תנאו זה ולחייבו בגט לאלתר.
- ג. **איננו תנאי שנקל לקיימו** - על אף שהאישה מתבקשת להמתין עד מתן פסק הדין שזהו 'שב ואל תעשה', מכל מקום כל רצונה וחשקה של האישה הוא לשים קץ לחיי הנישואין שמזמן הגיעו לקיצם על פי כל קנה מידה, ואם כן קשה מאד להגדיר תנאי זה כתנאי שנקל לקיימו לדרוש מהאישה לאחר שהיא כבר ממתנה מספר שנים לגיטה שתמתין עוד שנה ויותר עד למתן פסק הדין, (שהרי הבעל כבר הודיע שהוא דורש עוד דיון חקירות וכו') ואח"כ יגיש ערעור לבית הדין הגדול וכו', ואנו עוד לפני פגרת הקיץ ועוד לא נקבע כל דיון נוסף לצדדים). משכך וודאי שזהו תנאי שקשה לקיימו. קל וחומר לאותם פוסקים הסבורים שאפילו קושי רגשי בקיום התנאי מהווה עילה לאי קבילות תנאי שכזה אף לא למהרשד"ם.

²⁰ אמנם הרב לביא בספרו עטרת דבורה (לא ראיתיו בפנים) מסיק לדינא דלא כהמהרשד"ם, והאריך להוכיח זאת. גם הרב דייכובסקי שליט"א בספרו "לב שומע לשלמה" (עמ' קצד) הסיק כן דלא כהמהרשד"ם. אולם מנגד חזינן שהרב אלישיב זצ"ל כן צידד כהמהרשד"ם לדינא, וכבר כתבנו בגוף פסה"ד שלכאורה מוכח כוונתו דהמהרשד"ם והרא"ש בדברי השו"ע באבה"ע"ז סי' קמג סעי' כא, **אולם כאמור יש לצמצם דבריו ככל האפשר**.

²¹ חשבתי כדוגמא לדבר אם הבעל יתנה שהאישה לא תקבל הנחה בארנונה כאם חד הורית לאחר הגירושיך וכדו', או הדוגמא שהבאתי לעיל בהערה 14 שאחיה או אביה יוותרו לו על חוב כספי שחייב להם, אין לי ספק שגם למהרשד"ם תנאי שכזה איננו לגיטימי - מעבר לכך שהתנאי השני לא קיים כאן, כי לא מדובר בחוב שנוצר מחמת חלות הגירושיך - מאותה סיבה שבעצם הוא לא מתנה עליה אלא על גורם שלישי שאין לו כל קשר לאישה, ושוב נותר המצב בעינו, כי הבעל הוא זה המעגן את אשתו ולא היא את עצמה, ועדיין הוא תחת 'חייב בגט', ובזה לא עסק המהרשד"ם. אמנם אם התנאי הוא שהאישה תמחל על כתובתה, זהו אכן תנאי הקשור לאישה עצמה, אלא שבתנאי זה הוא פוגע בזכויותיה הבסיסיות של האישה ובזה נעסוק לקמן. אך בתנאי שתמתין עד למתן פס"ד בכתובה, זהו תנאי שאיננו קשור אליה כלל אלא לבית הדין, ונראה שאינו קביל אף לא לשיטת המהרשד"ם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. **'הרמת המסך'** - לא אחת הבאתי את דבריו המפורסמים של ראב"ד חיפה לשעבר הגאון הרב אטלס זצ"ל שהיה תמיד אומר לגבי בקשת 'שלום בית' של מי מהצדדים, שעל בית הדין מוטלת החובה לבדוק היטב מה עומד מאחורי בקשה תמימה זו, שייטכן ואין כאן אלא טענה טקטית ותו לא.

הוא הדין וביתר שאת לענ"ד יש לומר בנידוננו. אבאר את הדברים. יסוד דברי המהרשד"ם מונח על ההנחה כי הבעל יש לו רווח כלשהו שהוא רוצה להפיק באמצעות קיום תנאו, ועל כן מדין 'עביד איניש דינא לנפשיה' יכול להתנות כן, או מחמת העובדה שהאישה יכולה בנקל לקיים את התנאי ומשכך נמצא שהאישה מעגנת את עצמה ולא הוא, כפי שהתבאר. ברם כל זה רק לאחר שאנו מסיקים שהתנאי הינו לגיטימי, כי כפי שהסברתי לעיל גם המהרשד"ם מודה שאין לבעל זכות להתנות תנאי כלשהו על גט בפרט שהוא מחויב ליתנו, אלא כל הנידון לא בזכויותיו של הבעל אלא בחובת בית הדין להימנע מלחייב בגט, לנוכח זאת שכאמור לא הבעל מעגן את אשתו אלא היא מעגנת את עצמה לנוכח זאת שהיא איננה מקיימת לאלתר את התנאי שבנקל היא יכולה לקיימו.

מעתה, הואיל והבעל דנן לא מרוויח כלום מתנאי שכזה, כי הרי בין כה וכה פני הזוג לגירושין זה מכבר, ובמיוחד הבעל שכידוע כבר המשיך את חייו וחי בריש גלי חיי זוגיות עם אישה זרה על אף שהוא עדיין נשוי, אם כן נמצא שהתנאי במהותו איננו לגיטימי כלל. זאת ועוד, דברי הבעל בתגובתו לבית הדין שבמידה והוא יתחייב בכתובה הוא ישקול לחזור לשלום בית כדי לא לחיות את שארית חייו כעני (פרוטוקול דיון מיום 04.02.21 שורות 64-73) - **אינם מציאותיים, שקריים, ואינם ראויים לתגובה כלל**. ראוי היה שלא ייאמרו! אין ספק בכך כי התרשמותנו המוחלטת במהלך כל הדיונים היא כי האיבה והשנאה בין הצדדים אינה ניתנת לגישור כלל על כל המשתמע מכך.

סביר בעיני כי מטרתו האמיתית של הבעל בהצבת תנאי זה היא אחת ויחידה - כדי לגרום להמשך עגינותה וסבלה המתמשך של התובעת, ושברוב תסכולה היא תרים ידיים ותותר על תביעת כתובתה, וכפי שיובהר, זהו תנאי שבית הדין לא יסכים עמו²².

ה. **מידת סדום ובגדר זה נהנה וזה לא חסר** - לאור האמור לעיל שאין לבעל שום רווח מתנאי שכזה, (אלא הגברת הלחץ והמשך סבלה של האישה כדי שתותר על כתובתה - מה שמוכח על ידי הבעל ובא כוחו), ייתכן שיש כאן אך ורק עניין של נקמה ומלחמת הכל בכל מצידו של הבעל, והעיקר כדי לעכב את הגט ולהקשות ככל שניתן על חיי האישה. משכך, אין זה אלא בגדר של 'מידת סדום' ממש והוי בגדר 'זה נהנה וזה לא חסר' וכופין על מידת סדום ועלינו לחייבו בגט לאלתר.

ו. **מנציח את עגינות האישה** - מעבר לאמור יש להוסיף ולומר שתנאי זה בעצם מהותו איננו לגיטימי לפי שכל בקשתו של הבעל הוא להנציח את העגינות שכבר נמשכת כחמש שנים ולמושכה עוד שנה ויותר, ושונה תנאי זה במהותו מכלל התנאים האחרים בהם עוסק המהרשד"ם, כי כל התנאים שדברנו יצרו אפוא מצב חדש לפיו בהגדרה אנו לא נאשים את הבעל כי הוא זה שמעגן את אשתו, אלא היא מעגנת את עצמה בעקבות סירובה לקיים את התנאי שבנקל היא יכולה לקיימו. **מה שאין כן בתנאי זה, שכל מהותו היא להותיר את מצב העיגון הקיים ולמושכו עוד שנה ויותר**, אם כן תנאי זה לא יעזור להסיר את האשמה המוטלת לפתחו של הבעל המעגן ולהעבירה לפתחה של התובעת, שהרי בפועל

²² להלן נתייחס נקודתית לטענת הבעל שיכול לטעון 'קים לי' כדעת שו"ת משנה הלכות שתנאי שכזה (שתותר על כתובתה) קביל הלכתית לדעת המהרשד"ם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדרישה היחידה של הבעל דנן בתנאו זה היא להותיר את האישה עגונה עוד תקופה ארוכה !! ובוודאי שבזה גם המהרשד"ם יודה שאין לאשר זאת, דזיל בטר סברא וכפי שביארתי.

ז. **שיקול דעת בית הדין** - עוד יש להוסיף ולומר שאין ספק כי בכל מקרה ומקרה חייב בית הדין להפעיל שיקול דעת ולשקול בפלס את החלטותיו. משכך, ועל אף שהתובעת עצמה איננה 'טלית שכולה תכלת' בכל השתלשלות האירועים בחמש שנות נישואיהם, עם זאת בית הדין איננו יכול לתת יד להמשך הנצחת עגינותה, ויש לעשות סוף לפרשייה עגומה זו ולא להותיר את הנישואין על הנייר.

קל וחומר שיש בליבנו חשש לא קטן כי יש כאן מכשלה לציבור ואנו מצווים למנוע ככל הניתן את האפשרות לתקלה זו, ובוודאי שבכגון דא לא אמר המהרשד"ם את דברו. מן הראוי בסיום סעיף זה (ומעבר למה שציטטתי לעיל) לצטט את מה שכתבתי בפסק הדין הנזכר בסיכום שיטת המהרשד"ם:

"אך כאמור לא מצד 'זכותו' של הבעל להתנות שהרי מחויב הוא כל העת במתן גט מידי, אלא מהחשש לכפות גט כאשר יש אופציה נוספת למניעת העיגון ולקיום הגירושין בדמות קיום התנאי בנקל על ידי האישה".

לפיכך ולאור כל הטעמים האמורים לעיל מוחלט בזאת לדחות את תנאו זה של הבעל שאיננו לגיטימי כלל בכל קנה מידה - אף לא לשיטת המהרשד"ם, וכפי שהתבאר.

דחיית טענת 'קים לי' כהמשנה הלכות

בסיכומיו (עמ' 8) מוסיף לטעון בא כוח הבעל כי הבעל טוען 'קים לי' כדעת המשנה הלכות (חלק יז סי' פב) הסובר כי זכותו של הבעל להתנות על ויתור הכתובה, כשדבריו מיוסדים על דברי המהרשד"ם הנזכר ולפי שזהו תנאי שנקל לקיימו.

לתועלת העניין אצטט כאן את דברי ה'משנה הלכות' (בחלק יז סי' פב) וזה לשונו:

"הרי מפורש מדברי מהרשד"ם ומהרש"ם כדברינו, דהיכא דמרוצה לגרש אלא שרוצה להטיל תנאי בגירושין ובידה לקיים התנאי, לא מקרי אינו רוצה ליתן גט, ואי אפשר לכופו, ופשוט וברור דלמחול הכתובה שכתב לה ועל כל פנים תוספת כתובה, הוא תנאי שיש בידה לקיים, ואילו היה מבקש ממנה ש'תתן' לו סך כסף כשיעור תוספת כתובה וכיו"ב זה יתכן שהוא תנאי שאין בידה לקיים, שאם אין לה אז אין לה, אבל כיון שהתנאי הוא ש'תוותר' על התוספת כתובה שכתב לה, וזה בידה לקיים בנקל, אם כן בידו להתנות ואי אפשר לכופו, ומהרשד"ם כתב ומי שיכופך בדרך זה כמעט הייתי אומר שחזר ונפל במכשול הכפייה".

המשנה הלכות מחלק לדינא לדעת המהרשד"ם בין תנאי שהבעל דורש 'לקבל' מהאישה כסף, שזהו תנאי שאיננו לגיטימי, לבין תנאי הדורש הימנה לוותר ולמחול על כסף המגיע לה, שזהו תנאי שבידה לקיימו בנקל.

לענ"ד ולאחר בקשת מחילה מכת"ר, אך מעבר לכך שלאור אריכות דברי בביאור דברי המהרשד"ם אין בסיס לפסיקת ה'משנה הלכות', וכפי שהארכתי בזה בפסק הדין הנזכר, והבאתי אחרונים נוספים כדוגמת אב"ד בבית הדין הגדול הרב איזירר זצ"ל ועוד שדוחים לדינא את דברי המשנה הלכות, לגופם של דברים אני תוהה כיצד ניתן להבין את דבריו של ה'משנה הלכות' מהסיבות הבאות:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראשית, צריך עיון גדול היכן נעלמו דברי חז"ל לגבי חיוב כתובה 'שלא תהא קלה בעיניו להוציאא', וכי ישנו ערך כלשהו לחיובו של הבעל בכתובת אישה אם מזכותו להתנות בעת הגירושין שתותר על כתובתה? כיצד אם כן ניתן לומר שזהו תנאי לגיטימי בו אמר המהרשד"ם את דברו?

שנית, בכל המקרים שמצינו במסכת כתובות שחז"ל קבעו בהם שהדין 'יוציא ויתן כתובה' האם יוכל הבעל לפי המהרשד"ם להתנות מתן הגט במחילתה על כתובתה? האם זכותו של הבעל לעקר ולסרס את דברי חז"ל ופסיקתם - שהבעל חייב לגרש את אשתו ולשלם לה כתובתה - באמצעות תנאי בן כמה מילים?

לענ"ד ברור כשמש בצהרים כי אף לדברי המהרשד"ם ודעימיה אין הבעל יכול להתנות תנאי הפוגע בזכויותיה הבסיסיות של האישה כדוגמת הפסד כתובתה ונדונייתה ודלא כה"מ"שנה הלכות".

זאת ועוד ומעבר לאמור, לגופה של טענת הבעל ובא כוחו שיטען הבעל 'קים לי', נראה לענ"ד לומר כי לאור דבריו של המהרשד"ם וביאור דבריו כדלעיל, הרי שאין כאן 'זכויות דינויות' של הבעל שיוכל לטעון 'קים לי'²³, לפי שכל דברי המהרשד"ם אמורים אך ורק כלפי בית הדין, וזהו דין בהלכות גיטין שיזהרו שלא לחייב בגט ולהתרחק מכל חשש של 'גט מעושה' חלילה, לפי שלא הבעל הוא זה שמעגן את האישה אלא היא מעגנת את עצמה לאור זאת שהאפשרות בידה לקיים בנקל את התנאי, אך אין כאן איזושהי זכות טענה לבעל כי הוא מחויב בכל רגע נתון לגרש את אשתו²⁴ וכפי שביארנו.

משכך ולאור האמור אף טענה זו שיטען 'קים לי' כדעת המשנה הלכות דינה להידחות.

ג. דברי רבינו ירוחם והגר"ח פלאגי כעילה לחיוב בגט לאלתר

הנה אין ספק כי בנידון דנן כששני הצדדים מעוניינים בגירושין ומורדים זה בזה ארבע שנים ויותר, הרי שיש לחייב את הבעל בגירושין לאור תביעת הגירושין המונחת בפנינו.

פני האיש לגירושין

אמנם הבעל ניסה להתל בבית הדין, שבעוד שאמר ברורות בפנינו מספר פעמים כי פניו לגירושין ואף המשיך את חייו באופן פומבי עם אישה זרה, עם זאת זה לא הפריע לו להשיב תשובות מתחמקות ומגוחכות למדי לשאלה הכול כך פשוטה - מדוע להמשיך ולעכב את סידור הגט, והעלה בפנינו אפשרות כביכול של חזרה לשלום בית - כמובן רק במידה ובית הדין יחייב אותו בכתובת האישה.

כך עולה מפרוטוקול הדיון מיום כ"ג בסיון תש"פ (15.06.20 שורות 228-249) כדלהלן:

"בית הדין: יש עדיין נושא של הגט, הבעל הגיש תביעה לגירושין וחייבנו את האישה בגט, והיא אומרת שהיא מוכנה להתגרש.

²³ יעויין בפד"ר ה' עמ' 80 שכתב שם מרן הגרי"ש אלישיב בזה"ל: וע"כ צ"ל דאין לבעל שום זכות לדרוש כסף עבור נתינת הגט ומן הדין לפטור אותה בלי כל תשלום, ורק מתוך חומר הכפייה אמרינן שאין בית הדין כופין אותו אם בידי האישה לקיים תנאו". עכ"ל. לאמור, שאין כאן בעל דין עם זכויות שיטען 'קים לי', אלא זהו דין לבית הדין כיצד הם יפסקו במקרה זה.

²⁴ ויעויין בהערה 25 בפסק הדין הנזכר במה שהבאתי שם ציטוט מפסק הדין של בית הדין הגדול בתיק מס' 0027-1-21 במה שכתב שם הגאון הרב חגי איזירר זצ"ל בפסק דינו. ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל: כשיהיה הסכם על הכול אני אהיה מוכן להתגרש. היא חודש לא נותנת לי לראות את הילד, ואם נתגרש היא תמשיך לא לתת לי את הילד, ומגישה נגדי תביעות.

בית הדין: יש החלטה שתיתן לך לראות את הילד, ואם היא לא מקיימת את ההחלטה, אז גם לאחר ההסכם היא עלולה לא לקיים את ההחלטה.

הבעל: יש לי שלושה ילדים ואני רוצה לעבוד בשקט, ורוצה את השקט הנפשי. לכן אני רוצה לסיים את הכול לפני הגט.

בית הדין: המצב יכול להמשיך כך גם אם תעשו הסכם.

הבעל: אני רוצה שנגיע להסכם על הכול, או שתיתן החלטה בעניין הכתובה, ואז אהיה מוכן להתגרש.

בית הדין: אבל העו"ד שלך אמר שהוא לא מוכן להגיע לפשרה.

האם אתה מבקש לבטל את תביעת הגירושין שהגשת?

בא כוח האישה: לבעל היה לו חיוב במזונות האישה, ואז הגיש תביעה לגירושין, וכשהוציא חיוב לגט אז הופסקו מזונות אישה. ואם הוא מוחק את התביעה לגירושין שיחויב במזונות.

בית הדין לבא כוח הבעל: לאור זה שהבעל לא מוכן להתגרש, האם הוא מוחק את תביעת הגירושין שהגיש?

בא כוח הבעל: אמרנו את התשובה שלנו בכתובים, היו סיכומים ובית הדין [...]

בית הדין: אנו חוזרים ושואלים לאור מה שהוא לא מוכן להתגרש, האם הוא רוצה למחוק את תביעת הגירושין?

בא כוח הבעל: הוא לא מוכן למחוק את התביעה, יש לו זכות לחייב אותה בגירושין, אבל הוא יכול לדחות את מועד הגירושין.

הבעל וב"כ ממשיכים בדרכם זו גם בדיון שהתקיים בפנינו ביום כ"ב בשבט תשפ"א (04.02.21) וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון (שורות 40-45) כדלהלן:

"בא כוח הבעל: חברי יודע שכתוב בשלחן ערוך שזמן חיוב הכתובה הוא לאחר הגט או לאחר פטירתו של אדם. ומדובר על עיקר כתובה ולא על תוספת כתובה, ואי אפשר להקדים את זמן החיוב בכתובה. ואם משהו יאמר לו שהוא חייב לתת כתובה הוא ישקול את הגירושין.

בית הדין: למרות שהוא אמר שהוא רוצה להתגרש.

בא כוח הבעל: הוא ישקול אולי אם הוא יישאר עני ואביון בגין תביעת הכתובה הוא ישקול אולי לחזור.

לגבי התביעה שלה לכתובה היא לא לגיטימית הם חיו יחד רק חודשיים."

בית הדין תמה על בא כוח הבעל המלומד שהעלה טענות שכאלה. וכי סבור הוא שבית הדין ייתן לבעל 'לשחק' באשתו משל הייתה משחק בידו, ולאור התוצאות ופסיקת בית הדין בעניין הכתובה הוא ישקול שוב בלית ברירה האם להמשיך את ה'גיהנום' לצד אשתו? וכי יעלה על הדעת שבית הדין ייתן את ידו לדבר שכזה כשבני הזוג במריבה קשה זע"ז, כבר דרים בנפרד כחמש שנים, הבעל מתהולל כאוות נפשו בריש גלי, ומפאת חוב זה או אחר שיש לו הוא יחזיק את האישה ככלי תחת ידו?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכי יש משקל כלשהו לדבריו של הבעל שהוא ישקול לחזור לאשתו אם כל מה שהוא יהיה מעוניין לחזור לאשתו זה יהיה רק במצב של חיובו בכתובה? האם הוא חושב לרגע קט שהאישה עומדת וממתינה לו, הרי שניהם שונאים זה את זה?!

ברור כי טענות ילדותיות מעין אלה נדחות על הסף, וראוי היה שטענה זו לא תיטען כלל. אפשר ויש בה כדי להראות את כיוון חשיבתו של הבעל ומה שעומד מאחורי טענתו זו שהוא כביכול מעוניין להמתין עם הגט עד לאחר הפסיקה בעניין הכתובה. ולא היא! רצונו היחיד הינו לטרטר את האישה עד שתמחל על כתובתה, הא ותו לא.

בא כוח האישה כבר הביע בפנינו את אי שביעות רצונו מהחלטת בית הדין שפטרה את הנתבע מחיוב מזונות לאישה, ונמצא שהבעל תופס את החבל משני קצותיו, כשמחד הוא רוצה להתגרש אך טוען שזו תביעת האישה ולא מגיע לה מזונות לאור סירובה בעבר להתגרש כשזו הייתה תביעתו שלו, ומאידך הוא עומד על דעתו שלא לתת גט לאשתו כל עוד לא תהא החלטה בעניין הכתובה.

הגם שאין מקום לטענה זו מבחינת הסדר הכרונולוגי של השתלשלות האירועים בתיק, שהרי בתחילה האישה היא זו שסירבה לקבל את גיטה, ובזמנו היא כלל לא הגישה תביעת גירושין, ואכן היה מקום להחלטת בית הדין לפטור את הבעל ממזונותיה. אולם לעת הזו שהיוצרות נהפכו, והאישה משוועת לגיטה והבעל הוא המעכב, אכן ייתכן שיש מקום לדון בכך להשיב את חיובו במזונותיה - אם לא יגרשה לאלתר.

התרשמות בית הדין

לאחר ששמענו את הצדדים ברב קשב ומתוך סבלנות יתרה למדי, התרשמותנו המוחלטת היא כי כל מגמתו של הבעל הינה להמשיך להילחם באישה ולמרר את חייה כדי לגרום לכך שהיא תרים ידיים ותותר על כתובתה, ואולי אף כתגובת נגד להתנהגותה שלה כלפיו.

הצדדים מנהלים מלחמת חורמה מזה כחמש שנים, וההיסטוריה לימדה אותנו כי הם מוכנים לעשות (כמעט) הכול כדי להרע אחד לשני.

הנתבע דנן ממשיך להחזיק באשתו ככלי שאין לו צורך בו אלא רק בכדי לנגח אותה עד שתאזות לוותר על כתובתה.

עניין הכתובה עומד בפני עצמו ולאור העובדה שעד מתן פסק דין סופי בעניין הכתובה תחלוף לה שנה ויותר מהיום, (דיון חקירות בעניין הכתובה, סיכומים, וכתיבת פסק דין, ערעור בבית הדין הגדול וכו') וכרגע אנו עומדים עוד לפני פגרת הקיץ הבעל"ט, על כן אנו סבורים כי אין להמתין יותר בעניין הגט ויש לשחרר את האישה מיידית מעגינותה.

דינו של הגר"ח פלאגי ורבינו ירוחם

בנידון זה כבר כתבתי מספר פסקי דין בעבר, יעויין בפס"ד בבית הדין בחיפה (תיק מס' 1083672/1 (סעיפים ב, ד) (פורסם)) ובפסק דין בתל אביב (תיק מס' 1164937/2 (בסעיף ד') (פורסם)) ועוד, הרוצה יעיין שם.

ידועים ומפורסמים דבריו של רבי חיים פלאגי בספרו 'חיים ושלוש' (חלק ב' סי' קיב) שכתב שם וזה לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

“בדרך כלל אני אומר, כל שנראה לבית דין שזמן רב נפרדים ואין להם תקנה, אדרבה צריך השתדלות הרבה להפרידם זה מזה ולתת גט, כדי שלא יהיו חוטאים חטאים רבים [...] וידעו נאמנה כי כל הבא לעכב מלתת גט בענין זה כדי להנקם זה מזה מחמת קנאה שנאה ותחרות, פעמים שהאיש רוצה לגרש והאישה אינה רוצה, וכדי להנקם מהאיש מעכבים הדבר שלא לשם שמים עתידין ליתן את הדין, וכמו כן להיפך כשהאישה רוצה [...] וכדי להנקם מהאישה מעכבים מלתת גט שלא לשם שמים, גם בזה לא בחר ד' ויש עונש מהשמים.”

בסוף דבריו שם פסק וזה לשונו:

“והנני נותן קצבה וזמן לדבר הזה, דאם יארע איזה מחלוקת בין איש לאשתו, וכבר נלאו לתווך השלום ואין להם תקנה ימתינו עד שמונה עשר חודשים, ואם בינם לשמים נראה לבית הדין שלא יש תקוה לשום שלום ביניהם יפרידו הזוג ולכופם לתת גט עד שיאמרו רוצה אני כדבר האמור.”

מבואר בדבריו, שכאשר בית הדין נוכח לראות כי אין שום סיכוי לעשיית שלום בית, הרי שבית הדין מצווין לדאוג שבני הזוג יתגרשו ולא ינציחו את המצב ויבואו חלילה לעשיית איסורים. מדבריו עולה כי זוהי אחריות המוטלת על כתפי בית הדין להביאם לגט כדי 'לאפרושי מאיסורא'.

מקור נוסף לגישתו של הגר"ח פלאגי ניתן למצוא גם בדברי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.

בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ד' סי' טז אות ב') הובאה תשובה קצרה בה ניתן לראות ממש כעין דברי רבי חיים פלאגי, וזה לשונו שם:

“ובדבר איש ואישה שזה הרבה שנים שליכא שלום בית, וכבר שנה וחצי דרים במקומות מופרדים, וכבר ישבו בית דין חשוב ולא עלה בידם לעשות שלום ביניהם [...] אז מדין התורה באופן כזה מוכרחין להתגרש ואין רשות לשום צד לבעל, לא הבעל את אשתו ולא האישה את הבעל, בשום עיכוב מצד תביעת ממון.”

בפסקי דין רבים סמכו על דבריו ונהגו כן לדינא, כמבואר בפסקי דין רבניים חלק ז' (עמ' 111) וחלק ט' (עמ' 150 וכן בעמ' 214) וחלק י"א (עמ' 206) וכל היד המרבה לבדוק תמצא עוד כהנה וכהנה.

כך גם נקבע בהחלטת בית הדין הרבני הגדול (תיק 382/ג"ד בהרכב הרבנים הרב מרדכי אליהו, הרב שלמה דיכובסקי והרב יוסף נדב) שפסקו בזה הלשון:

“בהיעדר סיכוי לשלום בית, אין לבית הדין ברירה אלא להטיל על שני הצדדים להתגרש. אין כאן אשמה חד צדדית, אלא קביעת עובדה שחיי הנישואין הגיעו לקיצם ואין טעם לעסוק בהחייאה מלאכותית לפגרים מתים [...] פסק דין זה אינו חיוב חד צדדי שבו צד אחד נאשם, אלא תיאור של המציאות הכואבת והמסקנה הבלתי נמנעת. זכותו וחובתו של בית הדין להוציא פסק דין לגירושין כאשר כלו כל הקיצין, גם אם לא ניתן להאשים ספציפית צד זה או אחר.”

וכן פסקו בית הדין הרבני הגדול (פד"ר חלק יא עמוד 362) בהרכב הדיינים הגאונים מרן הראש"ל ע. יוסף – נשיא, והרבנים י. קאפח מ. אליהו זצ"ל.

ועיין פד"ר ז' עמ' 120, וכן פד"ר יא עמ' 364 שכתבו שם בזה הלשון:

“נראה אמנם שאין האישה אשמה במצב האומלל שנוצר [...] רובה של האשמה רובצת על שכם הבעל אך 'הלעולם תאכל חרב' ? ברור שאין להניח מצב זה להמשך ללא סוף, וכיון שברור שאין עוד תקנה שזוג זה לא ישוּבו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לחיות בשלום, יש לשים קץ ולהפריד בין בני הזוג. ולפיכך נראה גם לנו שהצדדים חייבים להתגרש בגט פיטורין.

יעויין עוד בפד"ר ז' (עמ' 111-113) בהרכב הרבנים הגאונים הרב י. נסים, הרב אלישיב והרב ז'ולטי זצ"ל, שהבינו את דברי הגר"ח פלאג"ח כפשוטם וצידדו כדבריו לדינא אפילו לכפייה.

אמנם ישנם מהפוסקים המפקקים בדין זה, יעויין בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ג' סי' קמה) שחולק על מסקנת הגר"ח פלאג"ח, וכן בפד"ר ט' (עמ' 213).

יעויין עוד בפסק דין מבית הדין הגדול (מיום י"א באייר תשס"ט (5.5.09) בתיק מס' 1-21-1750) מה שהעלה הגאון הרב חגי איזירר זצ"ל בזה.

גם אנוכי הסקתי שקצת קשה להסתמך לדינא כגורם בלעדי לחיוב בגט אך ורק על דינו של הגר"ח פלאג"ח, אך עם זאת בוודאי ניתן לצרף זאת כסניף נוסף לעילה נוספת הקיימת לחיוב בגט וכפי שעולה בפד"ר חלק ט' (עמ' 202) ועוד.

מקרה דנן עולה בקנה אחד עם מאמר חז"ל בגמרא (כתובות ע"ב. וכן בדף ע"ז). ש"אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת". אין אנו יכולים לצפות מאדם לחיות יחד עם אשתו או להיפך כאשר חיהם מהווים סבל מתמשך יומיומי וחסר תוחלת.

משכך, בנידון דנן שיש כאן מאיסות באמתלא ברורה של כל צד כלפי משנהו וכפי שהתגלה לנגד עינינו בדיונים שהתקיימו בפנינו ושני הצדדים מורדים זה בזה, ובצירוף דינו של הגר"ח פלאג"ח, אין ספק כי בפירוד ממושך של כחמש שנים יש לחייבם בגט לאלתר.

חיוב גט מחמת עיגון - יסוד דינו של רבינו ירוחם.

ידועים ומפורסמים עד מאד דבריו של רבינו ירוחם במישרים (נתיב כג פרק ח'), ובתי הדין בשנים האחרונות משתמשים רבות בשיטתו לפסוק חיוב בגט לבני זוג - כששני הצדדים מורדים ואינם מעוניינים זה בזה, אך מי מהם מסרב לבצע את נתינת הגט - עם חלוף זמן של י"ב חודש, וזה לשונו שם:

"כתב מורי הרב רבי אברהם בן אשמעאל כי נראה לו שאישה שאמרה: 'לא בעינא ליה, ייתן לי גט וכתובה', והוא אומר: 'אנא נמי לא בעינא לך, אבל איני רוצה ליתן גט' – מסתבר דאין דנין אותה במורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא, אלא מיהו משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו, לאחר שנה כופין אותו לגרש, והפסידה תוספת וכל מאי דיהיב לה מדיליה, דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה."

על דינו זה של רבנו ירוחם הסתמכו בפסקי דין רבניים רבים, ראה לדוגמא בפד"ר חלק יא (עמ' 95 - 89), בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו (במותב תלתא של הרבנים ח"ג צימבליסט, ע' אזולאי, ש' דיכובסקי שליט"א) בעניין הקשר שבין העברת רכוש להסכם הגירושין, וכתבו שם וזה לשונו:

"כשהבעל והאישה שניהם מורדים זה בזה, כופין או על כל פנים מחייבים את הבעל לגרשה."

והביאו שם דברי רבנו ירוחם הנ"ל, והוסיפו שם בזה הלשון:

"הואיל וכאמור אף הוא אינו חפץ בשלום בית ואף הוא מורד בה, אם כן מן הדין הוא חייב לגרשה, וכמו שהבאנו מדברי רבנו ירוחם שבכגון זה כופין אותו לגרשה, ואף אם לא נגיע לידי מדה זו של כפייה, מכל מקום יש לחייבו לגרשה, וכל כהאי גוונא כבר פסק הרמ"א (אבן העזר סי' קנ"ד סכ"א בהגה) וזה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לשוננו 'ובכל מקום דאיכא פלוגתא אם כופין או לא, אף על גב דאין כופין לגרש מכל מקום כופין אותו ליתן כתובה מיד"

הרי שאף אם לא נכוף לגרש, על כל פנים נוכל לחייבו בגט.

וכן מובא בפסק דין של בית הדין הגדול (תיק מס' 1758, לא פורסם) במוטב הדיינים הגאונים הרב שלמה משה עמאר, הרב שלמה דייכובסקי והרב עזרא בר שלום, שכתבו כך באישה שמעכבת את הגירושין לשם השגת מטרות ממוניות, וזה לשונו:

"מן החומר שבתיק עולה שאכן יש מקום לחיוב בגט. שני הצדדים אינם רוצים זה בזה, כפי שקבע בית הדין האזורי, ועל כך לא הוגש ערעור על ידי המשיבה. אף על פי כן מסרבת המשיבה לקבל גט, כדי להבטיח את ביצוע פסק הדין לחלוקת רכוש שנידון בבית המשפט – אם עמדתה לחלוקת הרכוש לא תתקבל שם וכו'. אנו סבורים שאין להשתמש בגט כמנוף להישגים רכושניים, בנושא שנדון בערכאה אחרת. הצדדים אינם חפצים זה בזה, והדיון נסב כולו על הרכוש בלבד וכו'."

ועיין עוד בפד"ר יג (עמ' 267) שהביאו ראיות לכך שעיון לבדו זוהי עילה מספקת לחיוב גט, והוכיחו כן מראשונים נוספים²⁵.

ויעיין עוד במאמרו של הגאון אב"ד תל אביב הרב נחום פרובר שליט"א (פורסם בקובץ "כנס הדיינים תשס"ח", עמ' 114) שם עסק בדינו של רבנו ירוחם ובחיוב גט לבני זוג המורדים ומעגנים זה את זה. גם הוא העלה שם לדינא כי טענת עיון הינה עילה מספקת לחיוב בגט, אף אם הצד המעגן אינו אשם בהפרת שלום הבית, ועוד כהנה וכהנה בפסקי דין רבים.

מן הכלל אל הפרט - חיוב בגט

נמצאנו למדים שמקרה דנן - שהצדדים פרודים מזה חמש שנים תוך כדי מלחמות בלתי פוסקות - הולם להפליא את דבריו של הגר"ח פלאג'י ורבינו ירוחם גם יחד, שהרי שני הצדדים מורדים שנים זה בזה ומואסים אחד בשני באופן הגלוי ביותר ואין שום סיכוי לשלום בית וגם אף אחד לא העלה זאת על דל שפתיו. על כן חובה על בית הדין להביא לגירושי הצדדים ויפה שעה אחת קודם.

אכן בפועל עד לרגע זה בתביעת האישה הנוכחית לגירושין, בית הדין לא נתן פסק מפורש לחיוב בגט - הגם שבית הדין בהרכבו הקודם נתן את פסקו בעניין וחייב את האישה בגט, אלא שכאמור עתה הפך הבעל את עורו ומסרב לגרש את האישה עתה כשהיא תובעת את הגירושין.

אך לאור מה ששמענו עד כה בדיונים בפנינו ובהתאם לנאמר לעיל ברור שהצדדים חייבים להתגרש, ובית הדין מחייב בזאת את הבעל לגרש את אשתו לאלתר, ויפה שעה אחת קודם.

טענת הבעל להעדר חקירות בתביעת הגירושין

אכן הבעל העלה בסיכומיו באמצעות בא כוחו כי זה לא יהיה נכון שבית הדין יחייב אותו במתן גט לאור העובדה כי עדיין לא היו דיוני חקירות, וזכויותיו הדיוניות של הבעל יפגעו בהחלטה זו.

²⁵ ועיין באריכות בזה בספר 'לב אריה' (סי' כג) להגאון הרב אריה לייב הורביץ זצ"ל אב"ד ת"א וחבר בית הדין הגדול בירושלים מה שהכריח כן בדעת ראשונים נוספים, ובמקום אחר עסקתי בזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אין כאן מקום להאריך בזה, שככלל מן המפורסמות הוא שענייני מהלך הדיונים הכוללים שמיעת הצדדים חקירות ועדויות נתונים לשיקול דעת בית הדין ועל פי הצורך בכל תיק ותיק כשהמוטו הוא ברור - גילוי האמת! זהו הדבר היחיד העומד לנגד עינינו.

ברור כי החקירות נועדו ככלי ביד בית הדין לעמוד על חקר האמת ואין הם כזכויות רכושיות של מי מהצדדים. לכן בנידוננו כשכבר היו חקירות ועדויות לשני הצדדים במהלך הדיונים שהיו בפנינו בעניין הגירושין/שלום בית/כתובה, אין מקום לטענה זו – גם אם ספציפית בתביעה הנוכחית של האישה לגירושין לא התקיים דיון חקירות.

התמונה ברורה לחלוטין. נישואי הצדדים הינם בבחינת אות מתה והינם על הנייר בלבד.

מעבר לאמור וכיהודה ועוד לקרא אוסיף ואומר, שבדיון שהתקיים בפנינו ביום כ"ב בשבט תשפ"א (04.02.21) השיבו הצדדים בקול ברור כי הם מוכנים לגשת לסיכומים ומוותרים על דיונים לצורך חקירות נוספות בתיק זה וכמפורט בפרוטוקול הדיון (שורות 84-88).

על כן טענת בא כוח הבעל בעניין נדחית.

ד. מסקנות ופסק דין

העליתי לעיל (סעיף א') כי על אף שבאופן עקרוני מן הראוי לסיים את כל הדיונים טרם סידור הגט, מכל מקום שתי האפשרויות כשרות לכתחילה והכל נעשה על פי שיקול דעת בית הדין בכל מקרה ומקרה לגופו, הן מבחינת חששות הלכתיים אלו ואחרים והן מבחינת מורכבות התיק והתארכות הדיונים²⁶, וייתכן שאף שיקול פרקטי עומד לנגד עיני בית הדין.

עוד העליתי (סעיף ב') כי לאור ביאורינו בדעת המהרשד"ם הרי שמסקנתו של בא כוח הבעל בדבר קבילות התנאי בנידוננו בטעות יסודה, וזאת לנוכח 7 טעמים שהבאתי שיש לחלק בין הדברים ולדחות על הסף את תנאו של הבעל הגורם להמשך עגינותה של התובעת.

עוד העליתי (סעיף ג') שיש לחייב את הבעל במתן גט לאישה וזאת מחמת דינו של רבינו ירוחם כששניהם מורדים זה בזה ומחמת דינו של הגר"ח פלאג'י כאשר בני הזוג דגן פרודים מזה כחמש שנים, מתוך שנאה תהומית ומאיסות הדדית, וייתכן אף שישנן סיבות אחרות נוספות לחיוב בגט²⁷. משכך מוטלת החובה על בית הדין לדאוג לגירושי הצדדים לאלתר.

הרב רפאל זאב גלב

מצטרף למסקנות.

הרב יצחק מרוה

²⁶ אין לי ספק שכמות הדיונים והתיקים הרבים הנערמים על שולחן בית הדין, יש בעובדה זו כדי להוות משקל נוסף לנקות שולחן ולגרש תחילה את הצדדים כהסכמתם או על פי פסק דין לחיוב בגט, ורק לאחר מכן ימשיך להתנהל תיק הכתובה או הרכוש, אחרת עלול להיווצר מצב עגום למדי שנותיר בני זוג נשואים על הנייר למשך פרק זמן ארוך.

²⁷ טענות נוספות העלתה התובעת על הבעל שהוא 'רועה זונות' וכמו"כ אינו זן את האישה, אלא שבית הדין נמנע עתה לקבוע מסמרות בטענות אלה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראה ראיתי מה שכתב ידידי ועמיתי הרב רפאל זאב גלב שליט"א באורך כיד ה' הטובה עליו, ואולם מצאתי לנכון להוסיף על טענת בא כוח הבעל לטעון קים לי כדעת המשנה הלכות (חי"ז סי' פב) "שזכותו של הבעל להתנות את סידור הגט בויתור על הכתובה" ע"פ דברי המהרשד"ם וכו'.

וכבר דחאו הרב לעיל מהפן ההלכתי, ויש עוד להאריך בזה על פי כללי הקים לי, והרוצה לעיין בפרטיהם בשו"ת יביע אומר (ח"ז חו"מ סי' ב', ח"ח חו"מ סי' א', ח"ט חו"מ סי' א' וח"י חו"מ סי' א').

ואולם לדעתי יש להוסיף כי בנדון שלפנינו גם הרב משנה הלכות יודה שהבעל לא יכול להתנות את סידור הגט בתנאי זה, וזה מהטעם שבכתובות שלנו הספרדים (וכפי שמופיע בתיק גם כתובת האישה כזו) קיים תנאי כתובה הנכתב בכתובה, כדלקמן:

"התנאים שהתנו ביניהם שרירין וקיימין כתנאי בני גד ובני ראובן, ואלו הן, וכו', ולא יפתנה ולא יסיתנה שתמחול לו סכי כתובה לא כולה ולא מקצתה, ולא שום תנאי מתנאי הכתובה, ואם תמחול הרי המחילה היא בטלה ומבוטלת מעכשיו כחרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש".

ויסוד מנהגנו זה מובא גם בשו"ת בית יוסף (הלכות כתובות סימן ד') וע"ש שכתב לבאר שמועיל ביטול המחילה שלא ברצון האישה מחמת הקנין שעושים על כל הנכתב בכתובה. וראה עוד בשו"ת מבי"ט (ח"א סי' ב') ושו"ת מהר"י בן לב (ח"ב סי' מז) ועוד.

ומחמת תנאי זה, גם לשיטת המשנה הלכות, אין לבעל שום זכות לדרוש מהאישה למחול לו על הכתובה, ואף לא תועיל הסכמתה לכך אם באה המחילה מחמת פיתויו, ולכן אין מקום בנידון דידן לומר קים לי כמשנה הלכות ולדרוש מחילה על הכתובה.

הרב שמעון לביא

לאור האמור נפסק בזאת כדלהלן:

- א. בית הדין מקבל את תביעת האישה ומחייב את הבעל לתת גט פיטורין לאלתר.
- ב. תביעת הכתובה תמשיך להתנהל בפנינו בלי כל קשר לאמור.
- ג. נקבע בזאת מועד לסידור גט לצדדים ליום ראשון ג' בתמוז תשפ"א (13.06.21) בשעה 9:00 באולם 209. יש להביא 2 עדים לבירור שמות, תעודת נישואין וכתובה.
- ד. ניתן לפרסם פסק דין זה בכפוף להשמטת פרטים מזהים של הצדדים.

ניתן ביום כ"ז בסיון התשפ"א (07/06/2021).

הרב שמעון לביא

הרב רפאל זאב גלב

הרב יצחק מרוה – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה